provincie Gelderland

Ontwerp Natuurbeheerplan 2023
Provincie Gelderland

Provincie Gelderland
Vastgesteld namens GS
5 april 2022
Zaaknummer: 2022-000894

Inhoud

1. Wat is het Natuurbeheerplan? 4

1.1 Inleiding 4

1.2 Doel en status natuurbeheerplan 4

1.3 Wijzigingen Ontwerp Natuurbeheerplan 2023 5

1.4 Leeswijzer 7

2. Beleidskader 8

2.1 Europees kader natuur en landschap 8

2.3 Rijksbeleid natuur en landschap 9

2.4 Provinciaal beleid 10

2.5 Overige beleidskaders 12

3. Subsidiestelsel Natuur en Landschap 14

3.1. De Index Natuur en Landschap 14

3.2 Natuurbeheerplan en bijhorende kaarten 15

3.2.1 Ambitiekaart - Subsidie Functieverandering en inrichting ten behoeve van de realisatie van het GNN op grond van de Regels Ruimte voor Gelderland (RRvG) 16

3.2.2 Beheertypenkaart - Beheersubsidie natuur en landschap op grond van de SVNL 16

3.2.3 De leefgebiedenkaart t.b.v. agrarisch natuur- en landschapsbeheer 17

3.2. Monitoring 22

4. Natuur- en Landschapsdoelen 24

4.1 Integrale gebiedsbeschrijving en visie op behoud en ontwikkeling 24

4.2 Beleidsdoelen en criteria natuur- en landschapsbeheer 24

4.3 Beleidsdoelen en criteria agrarisch natuur- en landschapsbeheer 25

4.4 Beleidsdoelen en criteria water en klimaat 31

4.4.1 Deelgebieden categorie Water 31

4.4.2 Deelgebieden categorie Klimaat 32

4.5 Beoordelingscriteria gebiedsaanvragen 33

5. Inspraak en Subsidiemogelijkheden 36

5.1 Natuurbeheerplan 2022 en inspraakprocedure 2023 36

5.2 Subsidies voor natuur en landschap (proces) 36

5.3 Natuur- en landschapsbeheer (SNL-N) 37

5.4 Agrarisch natuur- en landschapsbeheer en blauwe diensten (ANLb) 37

5.5 Investeringen en functieverandering 38

Meer informatie 38

Bijlagen: 39

1. Soorten Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer 39
2. Kaarten agrarisch deel 40
3. Kaarten natuur en landschap 42
4. Natuur en landschap in de Gelderse context 44
5. Uitgangspunt voor het opstellen van de beheerstrategie van de collectieven 52

1. Wat is het Natuurbeheerplan?

1.1 Inleiding

Voor u ligt het Ontwerp Natuurbeheerplan 2023 van de provincie Gelderland. Dit plan beschrijft de beleidsdoelen en de subsidiemogelijkheden voor de ontwikkeling en het beheer van natuurgebieden, agrarische natuur en landschapselementen in de provincie. Het natuurbeheerplan is verankerd in het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) 2016. Dit stelsel bestaat uit: de 'Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer 2016' (SVNL2016) voor het beheer van natuur en landschap en de Regels Ruimte voor Gelderland 2016 (RRvG 2016 § 4.9 functieverandering en § 4.8 inrichting) voor investeringen in natuur en landschap (omvorming, inrichting en kwaliteitsontwikkeling).

De provincie stelt de kaders voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer door dit Natuurbeheerplan vast te stellen. Het Natuurbeheerplan geeft aan waar welke beheerwaardige natuur aanwezig is en welke beheerdoelen hiervoor gelden. Daarnaast financiert de provincie een aanzienlijk deel van de kosten voor de ontwikkeling en het beheer van natuur door middel van subsidies. Het Natuurbeheerplan vormt de basis voor de aanvraag van deze subsidies.

Het plan is geen statisch document. De provincie kan de inhoud van de plantekst en de kaarten, indien nodig, jaarlijks aanpassen. Hoewel het Natuurbeheerplan de laatste tijd met een jaarlijkse frequentie is aangepast, kan het plan voor meerdere jaren gelden tot GS weer een nieuw Natuurbeheerplan vaststellen.

1.2 Doel en status natuurbeheerplan

Beleidskader
Het natuurbeheerplan is een *beleidskader* om het Europese, rijks- en provinciale natuur- en landschapsbeleid te realiseren. Het gaat daarbij om bestaande natuurgebieden, gebieden waar nieuwe natuur aangelegd wordt, landbouwgebieden die worden beheerd volgens agrarisch natuurbeheer en de Natura 2000-gebieden. Het Natuurbeheerplan beschrijft per (deel)gebied welke natuur- en landschapsdoelen nagestreefd worden. Het plan bevat de begrenzing van de natuur- en agrarische natuurgebieden, met name toegespitst op de internationale biodiversiteitsdoelen en de internationale natuurgerichte agromilieu, water en klimaat doelen. Het plan is het *beleidskader* voor het provinciale natuurbeleid en ook voor de implementatie van artikel 65 van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid- Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP). Het plan is verankerd in de SVNL en RRvG en daarmee kaderstellend voor de SNL-subsidies.

Waterdoelen
In het Natuurpact en de overeenkomst met de Manifestpartijen zijn afspraken gemaakt om naast internationale soortendoelen ook internationale Kaderrichtlijn Water (KRW)-doelen op te nemen. Als waterschappen voor waterbeheerdiensten (Blauwe diensten) gebruik willen maken van EU-cofinanciering dan kan dit uitsluitend via gebiedsaanvragen van agrarische collectieven, het Natuurbeheerplan en de SVNL2016. De waterschappen geven daarvoor aan voor welke waterdoelen welke waterbeheerdiensten nodig zijn, inclusief randvoorwaarden en prioriteiten.

Klimaatdoelen
In het GLB-NSP is afgesproken om naast de internationale soortendoelen, KRW doelen ook klimaatdoelen op te nemen. Het kader hiervoor wordt gevormd door het Klimaatakkoord, de nationale klimaatadaptatiestrategie en de bossenstrategie. Er wordt ingezet op klimaatadaptatie en

mitigatie, zoals bijvoorbeeld verminderen effecten extreme weersomstandigheden door water-, bodem- en teeltmanagement, reductie uitstoot broeikasgassen.

Begrenzing van natuur en landschap
In het Natuurbeheerplan zijn de Natura 2000-gebieden, het Gelders Natuur Netwerk, de ecologische verbindingszones en de agrarische gebieden met natuurwaarden aangeduid ('begrensd'). De begrenzing van de Natura 2000-gebieden, het Gelders Natuur Netwerk en de ecologische verbindingszones is vastgelegd op de begrenzingenkaart.

Bepalen van huidige en gewenste beheerdoelen van natuurgebieden
In het Natuurbeheerplan zijn de huidige en de gewenste beheerdoelen voor de Natura 2000-gebieden, het Gelders Natuur Netwerk (GNN) en agrarische gebieden met natuurwaarden en agrarische gebieden met waterdoelen en klimaatdoelen opgenomen. In dit plan begrenst en beschrijft de provincie de gebieden waar subsidiëring van beheer en ontwikkeling van natuur, natuurbeheer, agrarisch natuur-, landschaps- en waterbeheer en klimaat kan plaatsvinden. De begrenzing is aangeduid op vijf kaarten: de beheertypenkaart, ambitiekaart, de leefgebieden agrarisch natuurbeheer, de kaart categorie water en de kaart categorie klimaat. In het NBP2020 werd voor het eerst een kaart toegevoegd met begrenzing van het gebied met natuurdoeltypen waarop de bijdrage "traditioneel gehoede schaapskudde" aangevraagd kan worden.

De vaststelling van het Gelders Natuur Netwerk is in planologisch opzicht vastgesteld in de Omgevingsvisie. Het natuurbeheerplan heeft geen planologische consequenties of consequenties voor beheerfunctiesplannen en heeft dus geen invloed op eigendomsrechten of bestaande gebruiksmogelijkheden.

Het Natuurbeheerplan bevat geen bindende regels of verplichtingen voor burgers. Ook kunnen er geen rechten aan worden ontleend; opname van een terrein in het Natuurbeheerplan leidt dus niet vanzelfsprekend tot een positief besluit over subsidiëring van het beheer. Het zorgt er alleen voor dat beheerders en gecertificeerde agrarische collectieven van de gronden die zijn begrensd als natuurgebied, als agrarische natuur of als landschapselement de mogelijkheid krijgen om subsidie aan te vragen voor het beheer van deze gronden. Nieuw is dat er ook subsidie aangevraagd kan worden voor natuurgerichte agromilieu-, klimaat- en waterdoelen.

Het Natuurbeheerplan is dus beperkt in zijn formele werking. Maar naast de formele werking is het Natuurbeheerplan een kennisdocument over de natuur in de Provincie. Daarom is ook natuur die niet voor subsidiëring in aanmerking kan komen, zoals natuur op defensieterreinen, opgenomen op de kaart. Op basis van dit complete overzicht kan gerapporteerd worden over de natuur die voorkomt binnen en buiten het Gelders Natuurnetwerk. Het is dus van belang dat de weergave van de natuur op de beheertypenkaart zo goed mogelijk in overeenstemming is met de werkelijkheid.

1.3 Wijzigingen Ontwerp Natuurbeheerplan 2023

Dit Ontwerp Natuurbeheerplan 2023 is op een aantal punten gewijzigd ten opzichte van het vorige Natuurbeheerplan.

- De tekst van het Natuurbeheerplan is geactualiseerd en aangepast aan recente beleidsontwikkelingen;
- De meest actuele begrenzingen van het Gelders Natuur Netwerk en de ecologische verbindingszones zijn opgenomen;
- De beheertypenkaart en de ambitiekaart zijn geactualiseerd;
- De leefgebiedenkaart voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is geactualiseerd

- Kaart categorie Water
- Kaart categorie Klimaat is toegevoegd

Actualisatie beheertype kaart en ambitie kaart.
In dit Natuurbeheerplan zijn op verzoek van een aantal beheerders verbeteringen aangebracht in de begrenzing van een aantal natuurbeheertypen op lokale schaal. Het Natuurbeheerplan is naast een kader voor de uitvoering van het natuur- en landschapsbeheer, ook een middel om afspraken te maken door het gebruik van de uniforme taal voor beschrijving van de natuur(beheer)typen. Hierdoor kan het Natuurbeheerplan ook voor andere doeleinden gebruikt worden. Grotere terreinbeheerders gebruiken het Natuurbeheerplan als basis voor de uitvoering van hun beheer. Daarom is op hun verzoek de kaart aangepast en zijn een aantal landschapselementen weer 1 op 1 op de kaart opgenomen.

Verder is voor de gebieden nieuwe natuur (N00.01) waar natuurontwikkeling heeft plaatsgevonden de begrenzing op kaart gewijzigd in het daadwerkelijk gerealiseerde natuurbeheertype. Op de ambitiekaart wordt het huidige natuurbeheertype niet weergegeven, immers deze is al te vinden op de beheertypekaart. Op de ambitiekaart is uitsluitend te zien waar de provincie een investering wil doen in nieuwe natuur, te weten N00.01 (om te vormen van landbouw naar natuur) en N00.02 (omvorming – kwaliteitsimpuls inrichting). Voor de investeringen die de provincie wil doen in kwaliteitsverbetering van de bestaande natuur wordt voor het verkrijgen van subsidie verwezen naar de beleidskaders, zoals de Natura 2000 beheerplannen, actief soortenbeleid en natte landnatuur uit de omgevingsvisie. Deze beleidskaders zijn niet vertaald in de ambitiekaart.

Leefgebiedenkaart agrarisch natuur- en landschapsbeheer
De kaart met de leefgebieden is daar waar in het veld knelpunten zijn geconstateerd aangepast.

Kaart categorie Water.
De kaart van de categorie water is aangepast aan de inzichten uit de vorige beheerperiode en de doelen uit het Nationaal Strategisch Plan (NSP). Gekozen is om de beheermaatregelen te concentreren in gebieden met meerdere doelstellingen. Daarnaast is synergie gezocht met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.

Kaart categorie Klimaat.
De categorie Klimaat is nieuw in het Natuurbeheerplan 2023, in het NSP is klimaat als doelstelling opgenomen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen klimaatmitigatie en klimaatadaptie. In 2023 wordt een nadere uitwerking voor klimaatmaatregelen gemaakt.

Kaart Leefgebieden overgangsgebied Natura 2000 (wordt in het definitieve plan toegevoegd)
Op deze kaart zijn de overgangsgebieden van de stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden aangegeven. In de overgangsgebieden zijn maatregelen mogelijk die de kwaliteit Natura 2000-gebieden vergroten. Deze overgangsgebieden zijn concept. Ingenieursbureau TAUW doet onderzoek naar de breedte en de ligging van de overgangsgebieden en naar de gewenste beheermaatregelen. In juli 2022 zal dit onderzoek gereed zijn. In het NBP 2023 dat Gedeputeerde Staten in september 2022 zullen vaststellen worden de definitieve grenzen opgenomen. Zie ook de tekst in paragraaf 3.2.3.

1.4 Leeswijzer

In dit Natuurbeheerplan wordt achtereenvolgens beschreven:
Hoofdstuk 2: Het beleidskader
Hoofdstuk 3: Subsidiestelsel Natuur en Landschap
Hoofdstuk 4: Natuur- en landschapsdoelen
Hoofdstuk 5: Inspraak en Subsidiemogelijkheden

2. Beleidskader

2.1 Europees kader natuur en landschap

Het Natuurbeheerplan is gebaseerd op het vigerend beleid voor het landelijk gebied voor water, milieu en ruimtelijke ordening van de Europese Unie, het Rijk en de provincie. In dit hoofdstuk lichten wij de belangrijkste onderdelen van het vigerend beleid en de recente ontwikkelingen toe. De lidstaten van de EU hebben gezamenlijk specifieke wetten en beleidsdoelen vastgesteld voor het instandhouden van bepaalde planten- en diersoorten en natuurlijke habitats van internationale betekenis via de Vogel- en Habitatrichtlijn (VR/HR) en Natura 2000, voor de instandhouding van gezonde watersystemen (Kaderrichtlijn water) en voor een schoon milieu (Nitraatrichtlijn). De Europese Commissie (EC) ziet erop toe dat de lidstaten deze afspraken nakomen.

Voor het platteland zijn door de EC-beleidsdoelen en regels vastgesteld met betrekking tot de verduurzaming en vergroening van de landbouw. Dit wordt concreet geëffectueerd in de vorm van het GLB_NSP 2023-2027.
Het motto van het Nederlandse Strategisch Plan (NSP) is 'Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) gaat toekomstbestendig boeren beter belonen'. Alle 9 EU doelen moeten in samenhang aan de orde komen, afhankelijk van de behoeften van de lidstaat. Daarin is de lidstaat niet helemaal vrij, het GLB kent een aantal Europese vereisten. Daarnaast zijn ook de nationale vereisten meegenomen in het uit te werken Nationaal Strategisch Plan.
Het GLB-NSP staat in het teken van de noodzaak om een toekomstbestendige landbouw te realiseren, aan de hand van 9 Europese specifieke doelstellingen en een overkoepelende opgave tot innoveren, netwerken en digitaliseren. Het GLB-NSP moet ook ingezet worden voor de Green Deal, met in het bijzonder de strategieën Farm2Fork (Boer tot Bord) en Biodiversiteit.
Met het GLB-NSP zetten rijk, provincies en waterschappen samen de beleidslijnen uit voor beide subsidiefondsen van het GLB, zowel het Plattelandsfonds (pijler 2), als het Garantiefonds (pijler 1). Het Garantiefonds wordt deels ingezet via het nieuwe instrument ecoregelingen en door budget over te hevelen naar het plattelandsfonds, waardoor meer ruimte ontstaat voor investeringen, innovatie, samenwerken en kennisoverdracht voor toekomstgerichte bedrijven en verbreding en optimalisatie van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb).

Ecoregelingen en conditionaliteiten (verplichte maatregelen) uit pijler 1 van het GLB-NSP en het agrarisch natuur- en landschapsbeheer uit pijler 2 van het GLB-NSP kunnen naast elkaar worden ingezet en zo elkaar versterken. Zogenaamde double funding (twee keer betalen voor dezelfde maatregel op hetzelfde perceel) moet voorkomen worden. De ecoregelingen en conditionaliteiten hebben een meer nationale generieke invulling (wel met regionale gebiedsgerichte accenten). Het herstel en instandhouding van habitats en landschappen vergt een integrale lokale aanpak die past bij het gebied. Het ANLb richt zich op gebiedsgerichte activiteiten die boeren samen ondernemen om doelsoorten en doelen uit de opgave water en klimaat te ondersteunen.

De bijdrage die de Nederlandse lidstaat levert aan het agro milieu en klimaat is vastgelegd in het GLB-NSP fiche (art. 65), waarin de ambitie van Nederland is aangeduid. Het agrarisch natuurbeleid, het ecologisch waterbeheer en klimaatdoelen worden gekoppeld aan het ANLb en worden deels gefinancierd met Europees geld. Daarmee moet de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer inclusief natuurgerelateerde waterdoelen voldoen aan het GLB-NSP fiche. In het fiche zijn drie leefgebieden: open grasland, open akkerland en dooradering opgenomen en de categoriën water en klimaat.

2.3 Rijksbeleid natuur en landschap

Het Rijk stelt in het kader van de internationale verplichtingen op hoofdlijnen de ambities voor de agromilieu- en klimaatdiensten vast en geeft de kaders aan waarbinnen die ambities gerealiseerd kunnen worden.

Het Rijksbeleid heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld langs twee lijnen: de eerste lijn betreft het versterken en verbeteren van het bestaande natuurbeleid. Dit richt zich op natuurgebieden en de directe omgeving daarvan. Denk hierbij aan de uitvoering van het Natuurpact (2013) door de provincies. Daarnaast heeft het Rijk verantwoordelijkheid voor het beheren en verbeteren van natuur in de grote wateren, duurzame bescherming van de Noordzee en het verder ontwikkelen van de Nationale Parken. Met het Programma Natuur is in het kader van de stikstofaanpak extra geld beschikbaar gesteld voor natuurherstel en -ontwikkeling met een focus op stikstofgevoelige natuurgebieden. De tweede lijn gaat over het verbreden van het natuurbeleid naar andere sectoren en domeinen. Hierin past de transitie naar een natuur inclusieve samenleving, waaronder de transitie in de landbouw richting kringlooplandbouw. Hierin werkt het Ministerie van LNV via o.a. de Agenda Natuur inclusief en het Deltaplan Biodiversiteitsherstel samen met provincies en maatschappelijke partijen aan de transitie naar een natuur inclusieve samenleving.

De uitvoering van het stimuleringsbeleid voor natuur en platteland is met ingang van 2014 gedecentraliseerd naar de provincies en vastgelegd in een decentralisatieakkoord 2014-2027 en een Natuurpact van overheden en maatschappelijke organisaties. Dit is op 18 september 2013 door staatssecretaris Dijksma aangeboden aan de Tweede kamer. In dit Natuurpact zijn de ambities vastgelegd met betrekking tot ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland voor de periode tot en met 2027. Het Rijk draagt bij aan de realisatie van deze ambities door jaarlijks extra te investeren in natuur. De onderdelen van deze ambities zijn:

- Ontwikkeling Robuust Natuurnetwerk Nederland (NNN) inclusief Natura 2000-gebieden. Het NNN moet een robuuste ruggengraat van de natuur in Nederland zijn. Dat gaat gebeuren door hem te vergroten, te verbeteren en belangrijke natuurlijke verbindingen te realiseren tussen natuurgebieden onderling en tussen natuurgebieden en hun omgeving.
- Soortenbescherming; Bescherming van afzonderlijke plant- en diersoorten is nodig vanwege Europese verplichtingen en afspraken waaraan Nederland zich in internationaal verband heeft gecommitteerd (VR/HR). Soortenbescherming vindt plaats binnen en buiten het NNN door het nemen van juridische en/of fysieke maatregelen, die vestiging of uitbreiding van een soortenpopulatie stimuleren.
- Natuur buiten het NNN; er zal een extra impuls gegeven worden aan het beheer van natuur buiten het NNN. Het is belangrijk dat er meer samenhang komt tussen de natuur in het NNN en daarbuiten. Ook agrariërs buiten het GNN worden zo gestimuleerd om te zoeken naar mogelijkheden om natuur in hun bedrijf in te passen en bij te dragen aan deze samenhang. Dit draagt bij aan een meer Natuur inclusieve landbouw.
- Agrarisch natuurbeheer; het ANLb kan buiten en binnen het NNN worden toegepast. Het ANLb moet een duidelijke meerwaarde voor natuur, landschap en agrarisch ondernemerschap moeten opleveren. Het ANLb moet vooral worden ingezet voor het beschermen en verbeteren van internationale soorten.
- Natuur en water; Er zijn diverse mogelijkheden om de ontwikkeling van de natuur, de vergroting van het NNN en de aanpak van de Natura 2000-gebieden optimaal te laten samengaan met het verbeteren van de condities van de kwantiteit en de kwaliteit van het water. Er wordt daarbij maximale synergie gezocht met maatregelen om te voldoen aan de KRW en de Nitraatrichtlijn.

2.4 Provinciaal beleid

De provincies zijn – op grond van het decentralisatieakkoord natuur – volledig verantwoordelijk voor de uitvoering van het natuurbeleid. De doelen en middelen worden door de provincies vastgelegd in onder andere dit natuurbeheerplan.

In dit provinciale Natuurbeheerplan, dat de kaders en ambities bevat waarbinnen een subsidieaanvraag kan worden ingediend, is aangegeven in welke gebieden bepaalde natuur-, agromilieu- en klimaatdiensten ingezet kunnen worden.

Het provinciale beleid geeft invulling aan het Europese en Rijksbeleid en voegt daar provinciale doelen aan toe. De Provincie houdt bij de uitvoering van het natuurbeleid, volgens de door Nederland geratificeerde Europese Landschapsconventie, rekening met beleidsdoelen van andere overheden en activiteiten in het landelijk gebied, zoals het waterbeleid, recreatiebeleid en milieubeleid, zodat synergie kan worden bereikt.

Het Gelders natuurbeleid is vastgelegd in de Beleidsuitwerking natuur en landschap (PS2012-401, juni 2012). Hierin staat dat de provincie zorgvuldig wil omgaan met de natuur en het landschap in Gelderland. Het doel is het behouden van de soortenrijkdom van de Gelderse natuur door het realiseren van een compact en hoogwaardig stelsel van onderling verbonden natuurgebieden.
Dit natuur- en landschapsbeleid is verankerd in de Omgevingsvisie van de provincie Gelderland, maar ook het water- en bodembeleid van de provincie is hierin verwoord. Hieronder het beleid van de provincie op deze punten zoals verwerkt in de omgevingsvisie.

Natuur- en Landschapsbeleid in de Omgevingsvisie
De provincie en haar partners streven samen naar een compact en hoogwaardig stelsel van onderling verbonden natuurgebieden en naar behoud en versterking van de kwaliteit van het landschap. Natuur en landschap zijn het kapitaal van Gelderland. De opgaven die de provincie en haar partners hierbij zien, zijn:

- Het behouden en mogelijk vergroten van de biodiversiteit (soortenrijkdom) in de natuur;
- Het verbinden van de Gelderse natuur met natuurgebieden in aangrenzende provincies en Duitsland;
- Het betrekken van de mensen in een gebied bij het beheer van hun natuur en landschap.

Om de biodiversiteit nu en voor toekomstige generaties Gelderlanders veilig te stellen, beschermt de provincie het Gelders Natuurnetwerk. Het Gelders Natuurnetwerk is een samenhangend netwerk van bestaande en te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang. Dit Gelders Natuurnetwerk bestaat uit alle terreinen met een natuurbestemming binnen de voormalige EHS en bevat ook een zoekgebied nieuwe natuur van 7.300 hectare, voor 5.300 hectare nog te realiseren nieuwe natuur.

Een groot deel van de Gelderse natuurgebieden is internationaal beschermd: de Natura 2000-gebieden. Juist in deze gebieden moet de biodiversiteit worden behouden of verbeterd. De provincie geeft in het natuurbeleid prioriteit aan het behalen van de Natura 2000-doelen in de Natura 2000-gebieden. Het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelingszone vervullen daarnaast een belangrijke rol bij het behoud van de biodiversiteit. De Ecologische verbindingszones maken voor een klein deel uit van het Gelders Natuurnetwerk. De kernkwaliteiten van het Gelders Natuurnetwerk die beschermd en ontwikkeld moeten worden zijn in de omgevingsvisie omschreven.

De provincie en haar partners streven samen naar een compact en hoogwaardig stelsel van onderling verbonden natuurgebieden. De Groene Ontwikkelingszone (GO) heeft een dubbele doelstelling. Er is

ruimte voor verdere economische ontwikkeling in combinatie met een (substantiële) versterking van de samenhang tussen aangrenzende en inliggende natuurgebieden. De GO bestaat uit terreinen met een andere bestemming dan bos of natuur die ruimtelijk vervlochten zijn met het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het gaat vooral om landbouwgrond. De Ecologische verbindingszones maken deel uit van de GO, evenals weidevogelgebieden en rustgebieden voor overwinterende ganzen. Enkele weidevogelreservaten maken deel uit van het GNN. Door de samenhang met de aangrenzende en inliggende natuur van het GNN herbergt de GO ook kenmerkende natuurwaarden.

Water en bodembeleid in de Omgevingsvisie
In de omgevingsvisie is aangegeven dat de provincie stuurt op de realisatie en het behoud van een veerkrachtig en duurzaam water- en bodemsysteem. Een veerkrachtig en duurzaam water- en bodemsysteem helpt mee aan een optimale en duurzame driedimensionale inrichting van Gelderland. Zowel gericht op functies in het stedelijk gebied als ook het landelijk gebied. Het water- en bodemsysteem dient daarbij op orde te zijn voor deze functies, niet alleen voor het huidig gebruik maar ook voor toekomstige ontwikkelingen. Een water- en bodemsysteem omvat de bodem, de diepere ondergrond, het grondwater en het oppervlaktewater.

Om deze reden streeft de provincie onder andere naar:
- Herstel en behoud van de kwaliteit van het oppervlaktewater. Dit geldt tenminste voor de wateren die zijn aangewezen in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en de oppervlaktewateren met een bijzondere ecologische kwaliteit. Tot deze laatste categorie behoren de HEN- en SED-wateren (wateren van het Hoogste Ecologische Niveau resp. wateren met een Specifiek Ecologische Doelstelling). De HEN-wateren zijn onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk.
- Herstel en behoud van de kwaliteit van het grondwater: Dit geldt onder andere voor grondwaterbeschermingsgebieden ter bescherming van de openbare drinkwatervoorziening en de bufferzones rondom Natura 2000-gebieden (met name de kwelafhankelijke gebieden)
- Het voorkomen van wateroverlast en droogte. Met het oog op verwachte klimaatveranderingen streven de provincie en de waterschappen naar een robuust en toekomstbestendig watersysteem. Hiervoor hanteren de provincie en waterschappen de zogenaamde beleidstritsen. Voor het omgaan met wateroverlast geldt de trits “vasthouden, bergen en afvoeren” en voor het omgaan met droogte de trits “sparen, aanvoeren en adapteren/accepteren”. Door toepassing van beide tritsen wordt bijvoorbeeld meer water vastgehouden in de bodem en extra ruimte gecreëerd in en langs watergangen.

Op 9 december 2014 is door Gedeputeerde Staten het Meerjarenprogramma Bodem en Ondergrond 2015-2020 (MJPBO) vastgesteld. Dit meerjarenprogramma is een thematische uitwerking van de Gelderse Omgevingsvisie, De Provincie wil samen met haar partners komen tot het formuleren van de activiteiten.
Het meerjarenprogramma begeeft zich op het raakvlak tussen beleidsvelden en programma’s voor landbouw, natuur, (drink)water, energietransitie, ruimtelijke inrichting. Het zijn thema’s die een belangrijke relatie met bodem en ondergrond hebben. Het meerjarenprogramma draagt daarmee bij aan de doelen van andere beleidsvelden en programma’s.
Op grond van dit meerjarenprogramma zijn in dit natuurbeheerplan bodemmaatregelen opgenomen.

Beheerplannen Natura 2000
De landen van de Europese Unie hebben zich verplicht om bijzondere typen natuur (“habitattypen”) en bijzondere plant- en diersoorten te beschermen. Daarvoor zijn “Natura 2000-gebieden” aangewezen die van bijzondere betekenis zijn voor het voortbestaan van deze natuur. Voor elk Natura 2000-gebied is een beheerplan opgesteld. In deze beheerplannen wordt beschreven welke habitattypen en soorten er in het gebied aanwezig zijn en welke maatregelen er worden getroffen om deze duurzaam in stand te houden. Het Beheerplan Natura 2000 is het kader voor het verlenen

van vergunningen, waar dat vereist is volgens de Wet Natuurbescherming. In Gelderland liggen 15 Natura 2000-gebieden. Van de meeste gebieden is het beheerplan inmiddels vastgesteld, te weten: Korenburgerveen, Wooldse Veen, Bekendelle, Landgoederen Brummen, Loevestein, Arkemheen, Bruuk, Willinks Wèust, Lingegebied Diefdijk Zuid, Veluwe, Randmeren, Stelkampsveld, Rijntakken en Binnenveld. Het ontwerp Natura 2000-beheerplan Sint Jansberg is in 2019 vastgesteld. De beheertypenkaart van het Natuurbeheerplan is afgestemd op de laatste versie van de habitatkaarten van de Natura 2000-gebieden.

Soortenbeleid
De decentralisatie van de soortenbescherming en de verplichtingen die voortkomen uit de Habitat- en Vogelrichtlijn en de Verdragen van Bonn en Bern, betekenen dat voor Gelderland beleid ten aanzien van soortenbescherming moet worden geformuleerd.
De beleidsnota Actieve soortenbescherming is vastgesteld door GS op 6 januari 2015. Hierin is aangegeven dat het soortenbeleid via drie sporen voor actieve soortbescherming wordt uitgevoerd:
Spoor 1: Systeemherstel binnen GNN.
Spoor 2: ANLb buiten het GNN.
Spoor 3: Soortgerichte maatregelen voor prioritaire soorten
Voor Spoor 2 is aangegeven dat ingezet wordt op behoud en herstel via het vernieuwde Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb). In het Natuurbeheerplan worden de belangrijkste leefgebieden voor soorten buiten het GNN beschreven en de ambities voor deze gebieden. De agrarische collectieven worden uitgenodigd om hiervoor met passende maatregelen te komen. Om welke soorten het gaat is in bijlage 1 opgenomen.

Ecologische verbindingszones
Door de herijking van natuurbeheer zijn de oorspronkelijke robuuste verbindingszones in de Omgevingsvisie verkleind en teruggebracht tot “gewone” ecologische verbindingszones. In een aantal verbindingszones zijn extra stapstenen nodig, hiervoor was in het natuurbeheerplan 2014 200 ha gereserveerd. Inmiddels zijn er al veel stapstenen gerealiseerd dan wel gecontracteerd. Daarom wordt de reservering bijgesteld naar 75 ha. Op de kaart in Bijlage 3f, Rood met beheer en ecologische verbindingszones, staat aangegeven op welke plekken deze 75 ha kunnen worden ingevuld.

Waterdoelen
De waterdoelen zijn in 2015 door de provincies vastgesteld in een omgevingsvisie en recent geactualiseerd in het Regionaal Waterplan (2021). Als waterschappen voor waterbeheerdiensten gebruik willen maken van EU-cofinanciering dan kan dit uitsluitend via gebiedsaanvragen van agrarische collectieven, het Natuurbeheerplan en de SVNL2016. De waterschappen geven daarvoor aan voor welke waterdoelen welke waterbeheerdiensten nodig zijn, inclusief randvoorwaarden en prioriteiten.

In het GLB-NSP is afgesproken om naast de internationale soortendoelen, KRW doelen ook klimaatdoelen op te nemen. Het kader hiervoor wordt gevormd door het Klimaatakkoord, de nationale klimaatadaptatiestrategie en de bossenstrategie. Er wordt ingezet op klimaatadaptatie en mitigatie, zoals bijvoorbeeld verminderen effecten extreme weersomstandigheden door water-, bodem- en teeltmanagement, reductie uitstoot broeikasgassen.

2.5 Overige beleidskaders

Naast Europese, nationale en provinciale natuurbeleidskaders, spelen ook andere beleidskaders een rol.
De Provincie houdt bij de uitvoering van het natuur- en landschapsbeleid rekening met beleidsdoelen van andere overheden en activiteiten in het landelijk gebied, zoals het waterbeleid,

landschapsbeleid, recreatiebeleid en milieubeleid, zodat synergie kan worden bereikt. Tijdens het gebiedsproces hebben de betrokken partijen hun beleid zoveel mogelijk ingebracht.

Waterschappen

De waterschappen hebben hun waterbeleid vastgelegd in waterbeheerplannen. De belangrijkste voorbeelden van activiteiten ten behoeve van synergie zijn:

- Het uitvoeren van maatregelen aan waterlichamen die op grond van de Kaderrichtlijn Water zijn aangewezen, gericht op de verbetering van de ecologische en chemische kwaliteit van oppervlaktewateren (bv. aanleg/verbreding van natuurvriendelijke oevers);
- Het uitvoeren van maatregelen gericht op het voorkomen van wateroverlast en droogte. Voorbeelden hiervan zijn het langer vasthouden van water in het gebied in de haarvaten van het watersysteem door herinrichting van het watersysteem, aanleg waterretentie, verbetering organische stof in de bodem en ruimtelijke inpassing van functiecombinaties. Deze maatregelen passen binnen het thema Klimaatadaptatie en Zoetwatervoorziening van het Deltaprogramma;
- Het uitvoeren van beheer en onderhoud aan alle watergangen, met inachtneming van de gedragscode Wet Natuurbescherming en van de mogelijk aanwezige cultuurhistorische en archeologische waarden.
- Het realiseren van ecologische functies aan watergangen. Deze betreffen de functies: HEN-water (water van het hoogste ecologische niveau), SED-water (water met specifieke ecologische doelstelling) en natte EVZ (ecologische verbindingszone voor de doelsoorten Winde, Kamsalamander en Rietzanger). Deze functies vragen een specifieke (ecologische) inrichting, beheer en onderhoud van de watergang. Deze functies worden veelal in combinatie met andere doelen/functies (bv. KRW) gerealiseerd.

Gemeenten

Veel gemeenten hebben hun landschapsbeleid neergelegd in een landschapsontwikkelingsplan (LOP). Een groot aantal beheeropgaven zoals verwoord in de verschillende LOP's kunnen versterkt worden via ANLb. Het is aan de agrarische collectieven om dit gemeentelijke landschapsbeleid bij het ANLb te betrekken.

3. Subsidiestelsel Natuur en Landschap

Het beschermen van dieren en planten is belangrijk voor de mens. Deze bescherming vindt plaats om ecologische, economische en ethische redenen. De diversiteit van dieren en planten verhoogt de spankracht van de natuur (ecologie). Daarnaast is de biodiversiteit een belangrijke productiefactor (economie). Ten slotte worden dieren en planten vanwege hun intrinsieke waarde beschermd (ethiek). De provincie hecht veel belang aan het behoud en de ontwikkeling van de provinciale natuur. Daarom verleent zij daarvoor subsidie via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

De provincie bepaalt in het Natuurbeheerplan in welke gebieden (particuliere)natuurbeheerders, natuurcollectieven en agrarische collectieven subsidie kunnen krijgen voor (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer, blauwe diensten en klimaatdiensten. In het Natuurbeheerplan liggen de verschillende natuurbeheer- en landschapsbeheertypen van de Index Natuur en Landschap voor percelen en/of terreinen vast. Subsidie is alleen mogelijk voor het beheertype dat in het Natuurbeheerplan is aangegeven en begrensd.

Subsidie voor beheer, inrichting en kwaliteitsimpulsen
In het Subsidiestelsel Natuur en Landschap wordt een onderscheid gemaakt tussen financiering van het beheer van de bestaande natuur en landschap en eenmalige investeringen ter verbetering van de natuurkwaliteit (kwaliteitsimpulsen). De subsidie voor het beheer van natuur, agrarische natuur en landschapselementen is geregeld in de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer 2016 Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer Gelderland 2016 (overheid.nl). De subsidie voor de kwaliteitsimpulsen is geregeld in de Regels Ruimte voor Gelderland (RRvG) paragraaf 4.8, zie Regels Ruimte voor Gelderland 2016 (overheid.nl) .
Voor meer informatie over de subsidieverordening- en regelingen en subsidiemogelijkheden zie Subsidies (gelderland.nl)

3.1. De Index Natuur en Landschap

De basis voor het Natuurbeheerplan vormt de Index Natuur en Landschap. Deze Index is een landelijk uniforme en sterk gestandaardiseerde “natuurtaal” waarin de Nederlandse natuur- en landschapselementtypen worden vastgelegd. De Index is van belang voor de aanduiding van de natuur- en landschapsdoelen door de overheid en voor de monitoring en bevordert ook een goede afstemming tussen beheerders onderling en tussen beheerders en overheden.

De Index Natuur en Landschap bestaat uit de onderdelen natuur, agrarische natuur en landschapselementen. In de Index worden twee niveaus onderscheiden: de *natuurtypen* voor de sturing op landelijk niveau en de *beheertypen* voor de operationele aansturing van het beheer op regionaal en lokaal niveau. Voor de begrenzing in het natuurbeheerplan en de subsidieverlening wordt voor het natuurbeheer het niveau van de beheertypen gebruikt. Voor het agrarisch natuurbeheer worden geen natuurtypen gebruikt hier volstaat een aanduiding als leefgebied, opengrasland ten behoeve van weidevogelbeheer, dooradering voor het stimuleren van de groenblauwe dooradering van gebieden en gebieden voor water en klimaat maatregelen.

De *natuurtypen* zijn bedoeld als sturings- en verantwoordingsinstrument op landelijk niveau. Daarbij valt te denken aan afspraken en rapportages tussen rijk en provincies. De *beheertypen* zijn geschikt voor de aansturing van het beheer op interprovinciaal, provinciaal en lokaal niveau. Zij vormen de basis voor afspraken over doelen en middelen tussen provincie en beheerder.

- Er bestaan 17 natuurtypen. Binnen elk van de natuurtypen worden één of meerdere natuurbeheertypen onderscheiden. In totaal zijn er 49 natuurbeheertypen.
- Voor landschap zijn er 4 landschapstypen met daaronder 13 beheertypen voor natuurgronden.
- Voor het agrarisch natuurbeheer zijn er twee agrarische natuurtypen. Dit zijn open grasland, en dooradering. Binnen elk van de agrarische natuurtypen worden één of meerdere agrarische beheertypen onderscheiden.
- Er is een categorie Water en een categorie Klimaat met daaronder een aantal beheertypen voor agrarische gronden.

In de Index Natuur en Landschap worden de natuurtypen, landschapstypen en agrarische natuurtypen en beheertypen beschreven.

De beschrijving van de agrarische natuur- en beheertypen is gebaseerd op het advies dat is opgesteld door Alterra met beschrijvingen van de agrarische natuurtypen/leefgebieden en de daaronder vallende agrarische beheertypen met kwalitatieve en kwantitatieve criteria. Deze criteria zijn zo verwoord dat ecologische effectiviteit bevorderd wordt. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/Alterra_Rapport-2585_Totaal_LR-criteria-voor-leefgebieden.pdf voor het advies van Alterra.

Voor meer informatie over de Index Natuur en Landschap zie onderdeel thema 'Index Natuur en Landschap' op www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap .

3.2 Natuurbeheerplan en bijhorende kaarten

Het Natuurbeheerplan kent een ambitiekaart, een beheertypenkaart, een leefgebiedenkaart t.b.v. agrarisch natuur- en landschapsbeheer, een investeringskaart, een subsidiekaart, een kaart categorie Water, een kaart categorie Klimaat én een kaart "bijdrage traditioneel gehoede schaapskudde". Samen vormen zij met de beschrijving van de doelen de kern van dit plan.

De ambitiekaart

De ambitiekaart geeft de begrenzing aan van de nieuwe natuur. Onder nieuwe natuur wordt verstaan: nog niet ingerichte landbouwgronden of voormalige landbouwgronden aangeduid als N00.01 dan wel nog niet ingerichte natuurgronden aangeduid als N00.02, waar het natuurbeheertype of indicatieve verhouding natuurbeheertypen nog niet is gerealiseerd binnen het GNN. De ambitiekaart vormt de basis voor de subsidieverlening voor inrichting van het Gelders Natuur Netwerk (GNN) op basis van de Regels Ruimte voor Gelderland (RRvG). De ambitiekaart is niet van toepassing op inrichting op agrarische gronden ten behoeve van het agrarisch natuurbeheer. Voor de aanleg van landschap kan gebruik worden gemaakt van de provinciale landschapsregeling voor gemeenten en landgoederen.
Op de ambitiekaart wordt de opgave die we hebben binnen bestaande natuurterreinen vanuit herstelmaatregelen Natura 2000, soortenbeleid of herstel natte landnatuur niet ingetekend. Deze beleidsdoelen en ambities/opgaven liggen reeds vast in de vastgestelde Natura 2000 beheerplannen, de beleidsnota Actieve Soortenbescherming Gelderland en de Omgevingsvisie (voor doelen natte landnatuur). Voor deze doeleinden kunnen nu al gewoon subsidies worden aangevraagd en het toetsingskader zijn de door GS vastgestelde bovengenoemde plannen; de ambitiekaart is hiervoor niet (meer) het toetsingskader.

Er zijn op de ambitiekaart geen gebieden aangewezen t.b.v. agrarisch natuurbeheer die voor inrichting in aanmerking komen.

Er is niet voor alle ambities financiering. Op de **investeringskaart** staat aangegeven of een perceel ook daadwerkelijk voor subsidie in aanmerking komt.

Verzoek voor aanpassing van de ambitiekaart
Op de ambitiekaart staat het zoekgebied voor nieuwe natuur weergegeven. In uitzonderlijke gevallen is het mogelijk om de ambitiekaart voor nieuwe natuur te wijzigen. Op basis van nieuwe inzichten en wensen in het gebiedsproces wordt soms de begrenzing aangepast door verplaatsing van de nieuwe natuur naar de meest geschikte plekken. Op basis van een gemotiveerd verzoek kunnen in uitzonderlijke gevallen ook elders gebieden met nieuwe natuur toegevoegd worden. In de motivering van het verzoek moet een onderbouwing worden opgenomen over ecologische potentie, draagvlak en realisatiekans. Het moet gaan om nieuwe natuur met hoogwaardige ecologische kwaliteiten en met een goede samenhang met het Gelders Natuurnetwerk.
Bij eigenaren en direct belanghebbenden moet aantoonbaar draagvlak voor het project zijn en de nieuwe natuur moet uiterlijk in 2025 ingericht worden.

3.2.1 Ambitiekaart - Subsidie Functieverandering en inrichting ten behoeve van de realisatie van het GNN op grond van de Regels Ruimte voor Gelderland (RRvG)

Landbouwgronden die op de ambitiekaart **beheertype N00.01** hebben, kunnen definitief worden omgezet in natuur, waarbij de waardevermindering van de grond wordt vergoed. Het te realiseren natuurbeheertype is vermeld op de ambitiekaart, als ‘indicatieve verhouding beheertypen’. Soms is de ”indicatieve verhouding beheertypen” niet ingevuld. Dat betekent dat op die locatie eerst onderzoek plaats moet vinden om de maximaal haalbare ecologische potentie vast te stellen en het te realiseren N-type te bepalen. De provincie streeft daarbij naar realisatie van hoogwaardige natuur, waarbij bij bosaanleg natuurbos prevaleert. Een aanvraag voor functieverandering dient vergezeld te gaan van een inrichtingsplan waarin de te nemen inrichtingsmaatregelen uitgewerkt en onderbouwd worden. Particulier natuurbeheer is van belang voor de realisatie van het Gelders Natuur Netwerk.

Daarnaast zijn er op de ambitiekaart gronden aangeduid met het **beheertype N00.02**. Dit betreft nieuw omgevormde landbouwgrond waarvan de inrichting nog in uitvoering is of voormalige landbouwgronden, die in het verleden verworven of afgewaardeerd zijn ten behoeve van de natuuropgaven. Deze gronden worden al wel als natuur beheerd maar de inrichting om te komen tot het gewenste natuurambitietype heeft nog niet plaatsgevonden. Op deze gronden wil de provincie nog investeren in de natuurinrichting om daarmee de gewenste hogere natuurdoelen te behalen.

Na het toekennen van de subsidie functieverandering (vanuit RRvG) en het uitvoeren van de inrichtingsmaatregelen zal na de vaststelling de beheertypenkaart en daarmee het Natuurbeheerplan worden aangepast zodat er voor het gerealiseerde beheertype beheersubsidie kan worden verkregen op basis van de SNL. Dit wordt een feit in het eerstvolgende vastgestelde Natuurbeheerplan.

Voor de specifieke voorwaarden met betrekking tot de verlening van een investeringssubsidie wordt verwezen naar https://www.gelderland.nl/Subsidies

3.2.2 Beheertypenkaart - Beheersubsidie natuur en landschap op grond van de SVNL

De beheertypenkaart geeft de begrenzing van alle bestaande, beheerwaardige (agrarische) natuur en landschap weer volgens de landelijk uniforme systematiek van de Index Natuur en Landschap. Met

de beheertypenkaart geeft de provincie aan welke natuurbeheertypen en landschapsbeheertypen in stand kunnen worden gehouden. Deze kaart vormt ook de basis voor het verlenen van beheersubsidies op grond van de SNL. Niet alle beschreven natuur komt voor subsidie in aanmerking. Zo wordt bestaande natuur buiten het GNN bijvoorbeeld uitgesloten. Ook bos en natuur die is aangelegd als compensatie voor ruimtelijke ontwikkelingen die ten koste gaan van de natuur, komt niet voor subsidie in aanmerking.

Op de **subsidiekaart** staat aangegeven welke natuur voor beheersubsidie in aanmerking komt. Een beheerder komt alleen voor subsidie van het op de beheerkaart aangegeven natuur- of landschapsbeheertype in aanmerking.

Kaart Bijdrage "traditioneel gehoede schaapskudde"
Geeft het areaal weer waarbinnen deze bijdrage kan worden aangevraagd.
In overleg met natuurbeheerders en de Gilde van Traditionele Schaapsherders is in het NBP2020 aan de Subsidieverordening Natuur- en landschapsbeheer (SNL2016 Gelderland) een bijdrage "traditioneel gehoede schaapskudde" toegevoegd, uitsluitend bedoeld voor beheer van N06.03 Hoogveen, N06.04 Vochtige heide, N07 Droge heiden of N11 Droge schraallanden. Het areaal hiervoor is op kaart aangegeven.
Het verstrekken van subsidies voor beheer, inrichting en kwaliteitsimpulsen draagt bij aan de realisatie van het in hoofdstuk 2 beschreven beleid en de in hoofdstuk 4 beschreven provinciale natuur- en landschapsdoelen.

3.2.3 De leefgebiedenkaart t.b.v. agrarisch natuur- en landschapsbeheer

De leefgebiedenkaart voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer geeft de begrenzing aan voor de zoekgebieden van leefgebieden voor maatregelen voor doelsoorten buiten het GNN. Voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer onderscheidt de provincie vanaf 2023 de volgende leefgebieden:

- Open grasland,
- Dooradering

Deze leefgebieden zijn agrarische natuurtypen A11 en A15 (samenvoeging van A13 en A14) uit de Index Natuur en Landschap.
In het Natuurbeheerplan zijn deze agrarische natuurtypen als zoekgebieden op de leefgebiedenkaart aangeduid. Dit betekent dat er geen landschapselementen en agrarische beheertypen worden begrensd in het Natuurbeheerplan. Alleen binnen de begrenzing van deze zoekgebieden is subsidie voor agrarisch natuur-, en landschapsbeheer mogelijk. De collectieven voor agrarisch natuur en landschapsbeheer hebben voor hun gebied een beheerstrategie opgesteld. De collectieven gebruiken hun strategie bij het beoordelen of het door grondgebruikers aangeboden beheer een bijdrage levert aan de doelstelling van het ANLb op die locatie. Indien de bijdrage onvoldoende is of op andere locaties het beheer effectiever is zal het collectief het door de grondgebruiker aangeboden beheer niet omzetten in een beheercontract. Voor elk leefgebied worden in dit Natuurbeheerplan subsidiecriteria meegegeven (hoofdstuk 4). Deze criteria zijn uitgangspunt van de beheerstrategie die het collectief opstelt, de criteria zijn samengevat weergegeven in bijlage 5. De criteria beschrijven onder andere de minimale instapeisen voor een ecologisch effectieve subsidieaanvraag zoals voorkomen van soorten, omvang van het gebied, een goede verhouding van het diverse soorten beheer dat nodig is om de soort zich te laten ontwikkelen. Uitgangspunt zijn de landelijke uniforme instapeisen voor de soorten waarvoor deze zijn ontwikkeld.

Er wordt naar gestreefd om het agrarisch natuur- en landschapsbeheer in te zetten in de meest kansrijke gebieden voor stabiele populaties dat komt tot uiting in de beheerstrategie van de

agrarische collectieven. Versterking en/of verbinding van het GNN is een belangrijk uitgangspunt. In de beheerstrategie houdt het collectief rekening met de inzet van het ANLb in van aangrenzende collectieven ook in andere provincies. Wij hebben de collectieven meegeven om bij het opstellen van de beheerstrategieën vooral aandacht hebben voor de soorten waarvoor wij een internationale verantwoordelijkheid hebben.

Op de leefgebiedenkaart worden de doelstellingen voor specifieke soorten of soortengroepen binnen de agrarische beheertypen niet aangeduid. Welke specifieke doelstellingen de provincie heeft m.b.t. soorten of soortengroepen wordt beschreven in hoofdstuk 4. Op de leefgebiedenkaart staat aangegeven welke leefgebieden van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer voor subsidie in aanmerking komen (zie bijlage 2).

Kaart categorie Water
Op de kaart categorie Water of "zoekgebied water ten behoeve van het agrarisch waterbeheer" staan de aandachtsgebieden van de waterschappen. De KRW-wateren en de natuurwateren zijn de basis voor deze aandachtsgebieden. Op basis van deze kaarten kunnen de agrarische collectieven afspraken maken met de agrariërs.

K**aart categorie Klimaat**
Op deze kaart, ook wel "zoekgebied klimaat" genoemd, zijn maatregelen mogelijk op agrarische percelen die bijdragen aan het verzachten van de klimaatverandering. In hoofdstuk 4 aangegeven op welke gebieden ingezet kan worden en welke criteria gelden om tot indikking van de zoekgebieden te komen. Op de kaarten categorie water en klimaat staat aangegeven welke gebieden voor subsidie in aanmerking komen (zie bijlage 2^b en 2^c respectievelijk categorie Water en categorie Klimaat).

Overgangsgebied Natura 2000
Op dit moment zijn we bezig met diverse ontwikkelingen in de overgangsgebieden rond de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zoals opgenomen in de Uitvoeringsagenda Gelderse Maatregelen Stikstof 2021-2025. Overgangsgebieden zijn, overwegend agrarische gebieden grenzend aan Natura 2000-gebieden. Ze leveren een bijdrage aan de gunstige staat van instandhouding voor behoud en herstel van de biodiversiteit in Natura 2000-gebieden.

Het beheer dat gewenst is om de Natura 2000 doelen te realiseren is grotendeels vergelijkbaar met de agrarisch natuur- en landschapsbeheer pakketten. Momenteel doet ingenieursbureau TAUW in opdracht van ons onderzoek welke concrete maatregelen gewenst zijn en in welke gebieden deze maatregelen kunnen bijdragen aan de Natura 2000 doelen gebaseerd op de door OBN ontwikkelde systematiek (zie figuur 1). De resultaten van dit onderzoek verwachten wij in zomer 2022. Wij zijn voornemens om de uitkomsten van dit onderzoek te verwerken in het definitieve Natuurbeheerplan 2023 dat wij in september 2022 gaan vaststellen. Vanuit onze eigen en rijksmiddelen willen wij vanaf 2023 al werken aan systeemherstel in een aantal overgangsgebieden. We willen daarvoor de structuur van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer gebruiken. De maatregelen (beheerpakketten) zijn aanvullend op het ANLb dat al is gecontracteerd met boeren in de afgelopen periode, de nieuwe beheerafspraken komen niet in de plaats van de oude afspraken.

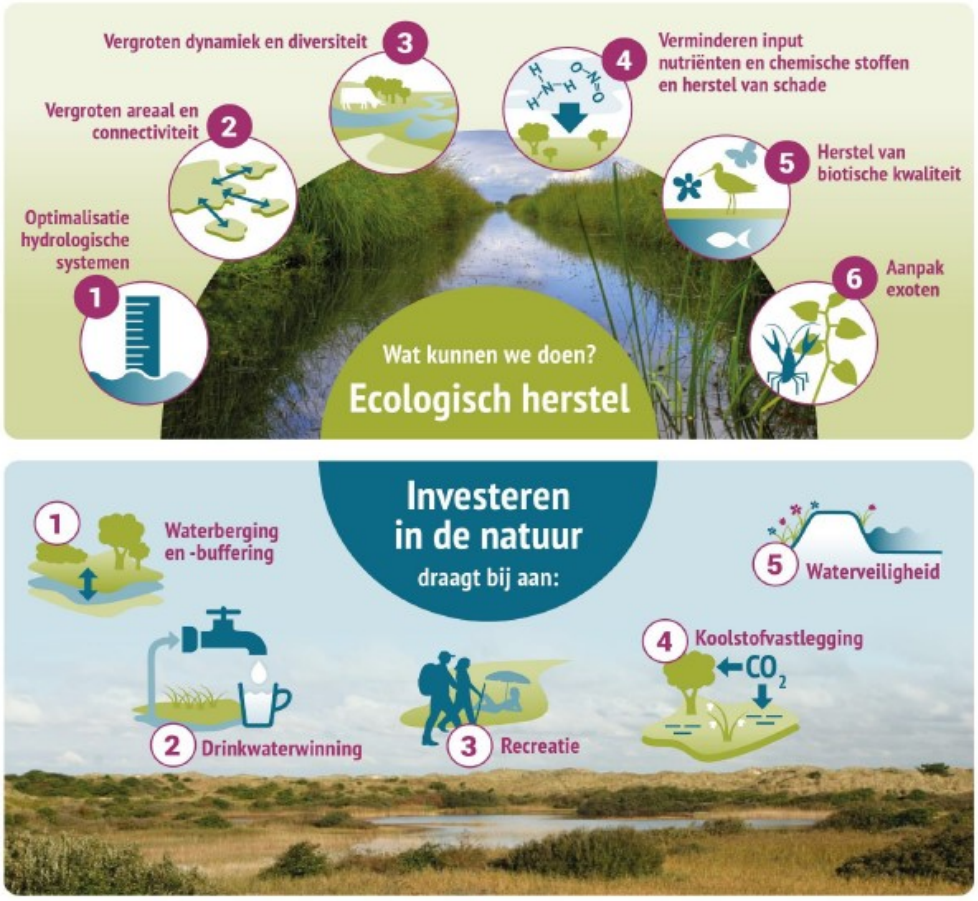

Figuur 1: OBN-systematiek systeemherstel.

Om een indruk te geven van de overgangsgebieden is figuur 2 opgenomen daarop staan de overgangsgebieden zoals ze in de Uitvoeringsagenda Gelderse Maatregelen Stikstof zijn opgenomen. Het overgangsgebied langs de Gelderse rivieren zal naar verwachting beperkt blijven tot de buitendijkse gebieden.

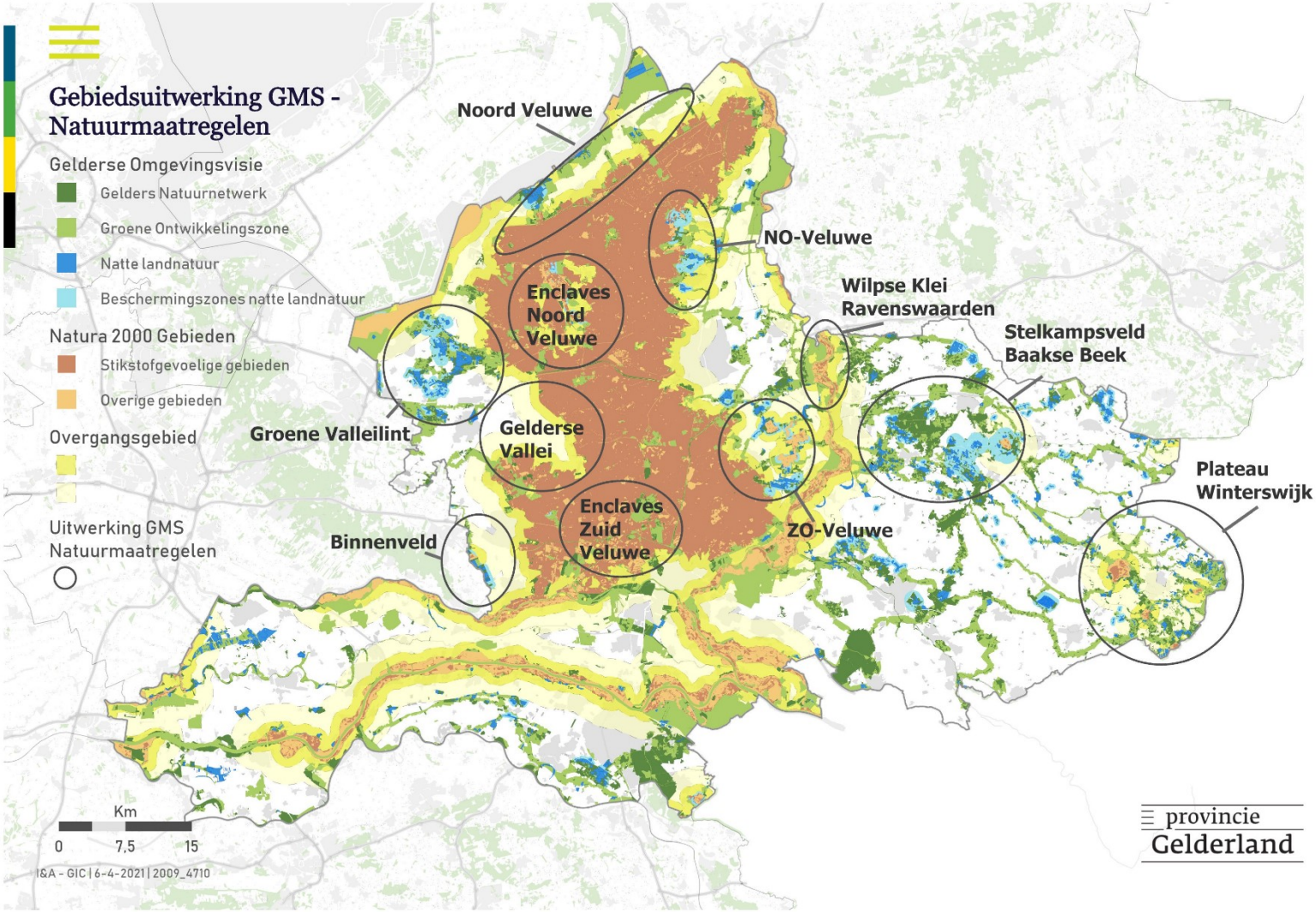
Gebiedsuitwerking GMS - Natuurmaatregelen
Gelderse Omgevingsvisie
Gelders Natuurnetwerk
Groene Ontwikkelingszone
Natte landnatuur
Beschermingszones natte landnatuur
Natura 2000 Gebieden
Stikstofgevoelige gebieden
Overige gebieden
Overgangsgebied
Uitwerking GMS Natuurmaatregelen
Noord Veluwe
NO-Veluwe
Enclaves Noord Veluwe
Wilpse Klei Ravenswaarden
Stelkampsveld Baakse Beek
Groene Valleilint
Gelderse Vallei
Plateau Winterswijk
Enclaves Zuid Veluwe
ZO-Veluwe
Binnenveld
Km
0
7,5
15
I&A - GIC | 6-4-2021 | 2009_4710
provincie Gelderland

Figuur 2 overgangsgebieden leefgebied Natura 2000

3.2. Monitoring

Er wordt gewerkt aan het provinciaal monitoringplan in samenwerking met de beheerders. De provincie heeft in 2015 het provinciaal meerjarenprogramma monitoring vastgesteld met als belangrijk onderdeel daarin de rapportagecyclus. Op basis van dit meerjarenprogramma wordt jaarlijks de monitoring voor zowel natuur in de natuurgebieden als natuur in de agrarische gebieden uitgevoerd.

Monitoring is een essentieel onderdeel van de beheercyclus. De uitvoering van het natuurbeleid en beheer dient onderzocht te worden om te weten of de afgesproken doelen ook gehaald en zo nodig bijgesteld moeten worden. Behalve informatie over de gerealiseerde hectares en het daarvoor benodigde geld (kwantiteit), is ook informatie nodig over de resultaten in termen van bijv. aantallen dieren en planten (kwaliteit).

Voor de monitoring van het agrarisch natuurbeheer is een uniforme landelijke systematiek ontworpen.

Natuurbeheer
Voor de monitoring van het natuurbeheer is door de gezamenlijke provincies in overleg met de natuurbeheerders een methodiek vastgesteld, die is beschreven in de “Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS”, die te vinden is op de website van BIJ12 https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/productencatalogus/methodieken/werkwijze-monitoring/. Hierin wordt per beheertype beschreven welke monitoring noodzakelijk is en hoe deze moet worden uitgevoerd. Op de website van BIJ12 zijn ook bijlagen en achtergronddocumenten te downloaden.

Gecertificeerde natuurbeheerders hebben het recht om de monitoring zelf uit te (laten) voeren en krijgen daarvoor een monitoringssubsidie gebaseerd op de monitoringstarieven zoals vastgesteld in het openstellingsbesluit. Voor de overige natuurbeheerders voert de provincie de monitoring uit.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer
Voor de monitoring van het agrarisch natuurbeheer is in 2016 een systematiek ontwikkeld. Daarin wordt onderscheid gemaakt tussen beheermonitoring (het verzamelen van natuurgegevens die nodig zijn om het beheer (beter) uit te voeren) en beleidsmonitoring (het verzamelen van gegevens om de realisatie van de beleidsdoelen (op provinciaal, landelijk en Europees niveau) te evalueren).
De verantwoordelijkheid voor de beheermonitoring van het agrarisch natuurbeheer ligt bij de agrarische collectieven, de provincies zijn verantwoordelijk voor de beleidsmonitoring. Het blijkt wel lastig om in het agrarisch gebied een goed beeld te krijgen van het voorkomen van soorten. Enerzijds door het voorkomen van veel verschillende soorten maar ook omdat lang niet overal de soorten worden geteld. Het feit dat een soort niet in de soortendatabases voorkomen wil niet altijd zeggen dat ze niet voorkomen.

Water
De blauwe diensten worden ingezet op een bijdrage aan de waterkwaliteit van de KRW-watergangen en het verhogen van het waterbergend vermogen. Hiervoor is een bestaand monitoringsprogramma van waterschappen en provincies (kwaliteit en kwantiteit) via welke lijn de toestand en ontwikkeling van de betreffende parameters worden gemonitord. Dit betekent dat voor blauwe diensten niet een apart monitoringsprogramma ontwikkeld hoeft te worden.

Klimaat

Klimaatmaatregelen worden ingezet om een bijdrage te leveren aan CO_2 vastlegging en het reduceren van broeikasgassen. Daarnaast wordt er ingezet op klimaatadaptatie door middelen van vernatten, het opvangen van waterpieken en droogte.
Er is voor klimaatmaatregelen (ANLb) momenteel geen specifiek beleidsmonitoringsprogramma ontwikkeld

4. Natuur- en Landschapsdoelen

Dit natuurbeheerplan geeft invulling aan het in hoofstuk 2 beschreven natuur- en landschapsbeleid van de Europese Unie, het Rijk, de provincie en waterschappen.
In dit hoofdstuk worden de beleidsdoelen en criteria beschreven ten aanzien van onze natuur, landschaps- en waterdoelen. Hieraan zullen de subsidieaanvragen van natuurbeheerders en de gebiedsaanvragen van de agrarische collectieven worden getoetst.

4.1 Integrale gebiedsbeschrijving en visie op behoud en ontwikkeling

In de Omgevingsvisie van de provincie Gelderland is de integrale visie op de toekomst van Gelderland te vinden. In de visie staat beschreven dat de provincie zich richt op een toekomstbestendig, divers, dynamisch en mooi Gelderland. In deze omgevingsvisie zijn per deelgebied de kernkwaliteiten van het GNN en het GO verwoord. Deze beschrijving geeft onze integrale visie op het behoud en ontwikkeling van de verschillende deelgebieden weer. De omgevingsvisie is te vinden op Provincie Gelderland

4.2 Beleidsdoelen en criteria natuur- en landschapsbeheer

De ambitiekaart is tot stand gekomen op basis van het beschikbare budget voor het Gelders Natuur Netwerk (GNN). In paragraaf 3.2 staat een toelichting op de interpretatie en werkwijze van de beheertypenkaart en de ambitiekaart.

De ambitiekaart voor het Gelders Natuur Netwerk is aangepast om een tweetal opgaven te kunnen realiseren. De volgende opgaven zijn door PS vastgesteld (PS2012-401) bij het vaststellen van de beleidsuitwerking Natuur en Landschap (PS2012-401, juni 2012):

- 5.300 hectare nieuwe natuur in het Gelders Natuurnetwerk te realiseren; natuur te verbeteren en te herstellen waar het gaat om internationale doelen, en een goed beheer mogelijk maken.
- 5.200 hectare reeds bestaande natuur met een ontwikkelopgave voor het verbeteren van de terreincondities ten behoeve van de realisatie van internationale doelen.

In het Natuurbeheerplan 2014 zijn een aantal keuzen gemaakt voor het toepassen van de begrenzing voor de beheertypen op de beheertypenkaart. Het Natuurbeheerplan bouwt voort op deze keuzen. In bijlage 4 worden deze keuzen toegelicht.

Rood met beheer
De ‘Rood met beheer’-gebieden zijn als zoekgebied aangegeven in bijlage 3f: Rood met beheer en ecologische verbindingszones van dit Natuurbeheerplan.

Er zijn twee mogelijkheden om in gebieden ‘rood met beheer’ voor een vergoeding voor beheer in aanmerking te komen.

- In deze gebieden wordt natuur gerealiseerd zonder provinciale middelen. Te denken valt aan rood voor groen, aankoop en inrichting van natuur via een ander spoor of beëindiging van pacht op terreinen van TBO’s. Na aanleg van deze natuur kan een verzoek worden gedaan bij de provinciale overheid om deze “nieuwe natuur” op te nemen in het Natuurbeheerplan en open te stellen voor beheervergoeding. De provincie zal dan het terrein na toetsing opnemen in het eerstvolgende Natuurbeheerplan.

- De gebieden die op de kaart staan aangegeven als ‘rood met beheer’ maken onderdeel uit van een van de nieuwe leefgebieden voor agrarisch natuur- landschapsbeheer. Dat betekent dat in deze gebieden maatregelen kunnen worden getroffen op landbouwgrond die:
- Bijdragen aan broed- foerageer-, migratie- of overwinteringsmogelijkheden voor soorten die genoemd worden in het internationale doelenkader;
- Bijdragen aan de buffering van bestaande natuurgebieden;
- Bijdragen aan de verbinding tussen natuurgebieden;
- Bijdragen aan beheermaatregelen voor Agrarisch natuur- en landschapsbeheer
- Bijdragen aan beleidsdoelen en criteria zoals opgenomen in 4.3.

Ecologische verbindingszones
In het Natuurbeheerplan 2014 is aangegeven dat de realisatie van ecologische verbindingszones belangrijk is. Door de herijking van natuurbeheer zijn de oorspronkelijke robuuste verbindingszones in de Omgevingsvisie verkleind en teruggebracht tot “gewone” ecologische verbindingszones. Deze zones worden gezien als verbindingen tussen natuurgebieden waar zowel natuur als landbouw een plaats kan hebben. De intentie is dat deze zones vooral met ander middelen dan provinciale middelen worden gerealiseerd. Gemeenten en waterschappen worden gevraagd dit op te pakken. Gemeenten worden gevraagd om in het kader van het gemeentelijk natuur- en landschapsbeleid te zorgen voor de benodigde landschapselementen in deze verbindingen.
De kaart van ecologische verbindingszones (EVZ) is opgenomen in de omgevingsvisie en is in te zien via https://gldanders.planoview.nl/planoview/proxy/NL.IMRO.9925.SVOmgvisieGC-gc06/doc/b_NL.IMRO.9925.SVOmgvisieGC-gc06_9024.pdf

Aan iedere EVZ is één of meer modellen gekoppeld, die aangeven voor welke organismen de verbinding bedoeld is en welke inrichting daarvoor nodig is. De modellen zijn terug te vinden op de kaart met kernkwaliteiten van GNN en GO:
https://geopub.prvgld.nl/dataset/POVE_B_Kernkwal_deelgeb/109863.html

In een aantal verbindingszones zijn extra stapstenen nodig. Deze plekken zijn nog niet altijd bekend en daarom nog niet op de beheertypenkaart aangegeven. Voor de verbindingszones is in het Natuurbeheerplan circa 75 ha nog te ontwikkelen natuur gereserveerd. Op de kaart in bijlage 7, “Rood met beheer” en ecologische verbindingszones, staat aangegeven op welke plekken deze 75 ha kunnen worden ingevuld.

4.3 Beleidsdoelen en criteria agrarisch natuur- en landschapsbeheer

In 2016 is er een nieuw subsidiestelsel ingevoerd voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb2016). De kern van dit subsidiestelsel is dat er meer focus en samenwerking komt in het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Dit moet leiden tot meer effectiviteit en efficiëntie. Meer effectiviteit door intensiever in te zetten in gebieden die kansrijk zijn voor de doelsoorten. Meer efficiëntie door collectief beheer. Het is alleen mogelijk om subsidie voor agrarisch natuurbeheer aan te vragen via een gecertificeerd agrarisch collectief (contactgegevens zijn te vinden in paragraaf 5.2.

Voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer streven wij naar het behoud van een aantal soorten die van internationaal belang zijn. Naast de bekende soorten streven wij ook naar het behoud van soorten die tot nu toe weinig aandacht hebben gehad.
De agrarische natuurtypen c.q. leefgebieden zijn gebieden die bijdragen aan de instandhouding en/of verbetering van een aantal soorten of soortengroepen uit de Vogel- en Habitat Richtlijn (VR/HR), aangevuld met provinciale soorten en/of bijdragen aan de versterking van het Gelders natuurnetwerk (GNN), de kwaliteit van het landschap en de synergie met de doelen van de KRW. Het gaat om soorten die afhankelijk zijn van of in grote mate baat hebben bij agrarisch natuurbeheer.

Evaluatie van de eerste beheerperiode heeft uitgewezen dat er veel winst is geboekt door inzet van agrarische collectieven op effectiviteit en efficiëntie Evaluatie ANLb - WUR. De effectiviteit is vooral toegenomen door de inzet van ecologische en gebiedskennis van het collectief bij het beoordelen van de beheerafspraken met grondgebruikers. De efficiëntie is vooral toegenomen door de inzet van een professionele organisatie zijnde het collectief. Zij hebben goed werkende administratieve systemen waarin de contracten worden verwerkt en hebben direct contact met de deelnemers.

Om de gewenste ecologische effectiviteit te bereiken zijn in 2015, bij het bepalen van de grenzen en het opstellen van criteria voor de agrarische leefgebieden keuzes gemaakt. Hiervoor heeft een intensief gebiedsproces plaatsgevonden met de gebiedspartners en de agrarische collectieven. Hierbij is gebruik gemaakt van het doelenkader zoals vastgesteld door het voormalige ministerie van EZ Alterra_Rapport-2585_Totaal_LR-criteria-voor-leefgebieden.pdf (bij12.nl), de soortenlijst uit bijlage 1 van dit natuurbeheerplan, het onderzoek dat Soorten.nl heeft gedaan in opdracht van de Provincie Gelderland naar leefgebieden en maatregelen voor soorten buiten het GNN, het overzicht van de lopende contracten voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer en de discussie met experts. Voor de nieuwe beheerperiode (na 2023) is in overleg met de Gelderse collectieven besloten het volledige werkgebied (m.u.v. de begrenzing van de natuurtypen) als leefgebied te begrenzen. Het collectief stelt een beheerstrategie op waarin de criteria die hebben gegolden voor de begrenzing van het leefgebied in de eerste beheerperiode zijn meegenomen (zie bijlage 5). Deze beheerstrategie is vanaf 2023 leidend voor het contracteren van beheer met grondgebruikers. Dit is niet van toepassing van de categorie water en klimaat.

Voor Gelderland maken we onderscheid in de volgende leefgebieden:

Open Grasland
Dit zijn gebieden waar het beheer wordt gericht op:
Kritische weidevogels (zoals watersnip, grutto en tureluur). Deze gebieden bestaan uit open landschappen met overwegend grasland, waarvan een relevant deel uit vochtig en kruidenrijk grasland bestaat. Vaak is dit leefgebied doorsneden met een fijnmazig netwerk van sloten.

Dooradering
In deze gebieden richten wij ons op doelsoorten in een mozaïek van opgaande begroeiing, struwelen, randen, ruigten en kruidenrijke graslanden (zoals kerkuil, steenuil, grote lijster, laatvlieger) en op doelsoorten in een mozaïek van struwelen, kruidenrijke akkers, ruigten en randen (zoals de kievit, patrijs, kneu, akkerogentroost)
Daarnaast op doelsoorten in lijnvormige elementen (sloot, beek) zoals de modderkruiper, beekprik, bittervoorn, tureluur en slobeend en naar gebieden waar het beheer zich richt op doelsoorten in poelen zoals de boomkikker, knoflookpad, poelkikker en kamsalamander.
Ook het beheer van soorten in drogere graslanden zoals koekoek, grauwe gors, roodrandzandbij en incidenteel kwartelkoning vallen onder leefgebied dooradering. Dit zijn vaak hogere delen van de uiterwaarden met op oeverwallen potenties voor glanshaverhooilanden en/of stroomdalgraslanden.

De leefgebieden waarvoor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer kan worden ingezet zijn weergegeven op de kaart leefgebieden voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer in bijlage 2 van het Natuurbeheerplan. Op de kaart zijn de gebieden ruim begrensd. Collectieven stellen een beheerstrategie op met daarin de voorwaarden voor het sluiten van beheercontracten. Bij het opstellen van de beheerstrategie is voor het open grasland aangesloten bij de minimale instapeis zoals Alterra heeft geformuleerd. Voor de dooradering is gebruik gemaakt van de soortenkaarten zoals opgesteld door VOFF en van ervaring vanuit het lerend beheren door de collectieven.
Ook is gebruik gemaakt van recente opgedane kennis over stimulerende maatregelen voor doelsoorten uit het leefgebied dooradering zoals het Partridge project PARTRIDGE project |

Vogelbescherming en van het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN). Verder is bij het opstellen van de beheerstrategie gebruik gemaakt van de beleid categorieën uit de omgevingsverordening visie te weten Groene Ontwikkelzone (GO-zone), Ecologische Verbindingszones (EVZ's).

In de beheerstrategie moet het doel van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer **het optimaliseren van broed- en opgroeimogelijkheden, voortplantingsmogelijkheden en het creëren van voldoende foerageergebied ten behoeve van de gidssoorten** uitgangspunt zijn. De gidssoorten zijn weergeven in bijlage 1.

De leefgebieden voor de inzet van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer zijn ruim begrensd. Dit betekent dat de agrarische collectieven in de gebiedsaanvraag moeten komen tot indikking van de gebieden op basis van hun beheerstrategie.

De gebiedsaanvraag moet voldoen aan de volgende criteria:

Algemene criteria
De gebiedsaanvraag moet zijn gebaseerd op een beheerstrategie om te komen tot een hoger natuurresultaat op doelsoorten. Dit moet gebeuren door een efficiënte inzet van middelen uit het budget van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. De beheerstrategie is de onderbouwing voor de keuzes die gemaakt zijn voor de inzet van het voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer budget. Daarbij wordt rekening gehouden met de samenhang met andere ontwikkelingen en budgetten zoals de betrokkenheid van burgers, vrijwilligers, landschapsregeling en werkzaamheden voor andere partijen.

Criteria per leefgebied
Open grasland (weidevogelbeheer):
Agrarisch natuurbeheer is het meest effectief in die gebieden waar nog hoge dichtheden en een hoge diversiteit weidevogels voorkomen. Daarnaast is het van belang dat in deze gebieden de condities en inrichting nog geschikt zijn, of relatief eenvoudig op korte termijn geschikt gemaakt kunnen worden, voor een duurzaam voortbestaan van de weidevolgelpopulatie. In de meest kansrijke gebieden draagt het toepassen van optimaal mozaïekbeheer bij aan de realisatie van een brongebied. Dergelijke brongebieden zijn van groot belang voor het duurzaam voortbestaan van de soorten. Dit betekent dat de volgende criteria gelden.

1. Aanwezigheid van doelsoorten: het beheer moet zijn gericht om de populatie te laten groeien.
2. Aanwezigheid van een gebied dat gekenmerkt wordt door voldoende openheid, omvang en connectiviteit.
3. Optimaliseren broedgelegenheid en foerageergelegenheid door:
    a. Het creëren van voldoende nat biotoop: plas dras of voldoende hoog waterpeil tijdens het broedseizoen.
    b. Nestbescherming, maar niet meer dan 30% van de oppervlakte van de aangevraagde hectares open grasland.
    c. Rustperiode tijdens broedseizoen.
4. Creëren van opgroeimogelijkheden en foerageergebied:
    a. Voldoende kruidenrijk kuikenland (grutto), of voor de overige soorten, grasland met een pollige vegetatie als gevolg van extensieve beweiding. Dit mag niet te ver van de broedplek liggen. Dit doen door de kruidenrijkheid te vergroten, te verschralen, beweiding te reguleren, het gras niet te lang te laten worden en te vernatten.
    b. Rustperiode tijdens opgroeiperiode tot dat de vogels vliegvlug zijn.
    c. Geschikte drooglegging kuikenland (niet te droog).
5. Synergie zoeken met de keuze voor beheermaatregelen in de zoekgebieden Categorie Water.

Dooradering:
Het leefgebied dooradering kent een droge en een natte variant. De droge variant bestaat uit een netwerk van landschapselementen in de vorm van opgaande begroeiing, korte vegetaties zoals struwelen en ruigten bestaande uit bermen, kruidenrijke akker/graslandranden en poelen. Het beheer en de inrichting is dusdanig dat deze op netwerk- en landschapsniveau voldoet aan de eisen die doelsoorten stellen. De aanwezigheid van grasland of akkergebied met voldoende voedsel (zaden, insecten, muizen) aangrenzend aan opgaande landschapselementen (zoals houtwallen, historische hoogstamboomgaarden, bosjes, lanen en struweel) is voor veel soorten van het agrarisch landschap essentieel. Er dient dus een combinatie van aan elkaar grenzende (kleinschalige) kruiden of insectrijke akkers/graslanden dan wel kruidenrijke randen, beplantingen/struwelen en opgaande beplanting aanwezig te zijn. Veel soorten hebben behoefte aan een gradiënt van hoge opgaande beplanting naar agrarisch gebruikt land met hiertussen een struweelrijke zoom- en mantelvegetatie en een kruidenrijke rand. Ook is variatie binnen een landschapselement van belang. Een waardevolle en gevarieerde bosrand wordt gekenmerkt door een goede ontwikkeling van verschillende lagen van vegetatie de zogenaamde mantel en zoom vegetatie (bovengroei – een boomlaag – met hogere bomen, een struik- of struweellaag en ondergroei in de vorm van een kruidlaag).

In de natte variant maken poelen en plas-drassituaties het habitat extra aantrekkelijk. Poelen en plas-drassituaties zorgen voor de beschikbaarheid van insecten in en functioneren als voortplantingswater voor amfibieën en reptielen.
Naast een agrarisch cultuurlandschap met poelen en plasdras een netwerk van natte landschapselementen in de vorm van sloten, poelen, beken, en moerasjes van groot belang. Het grasland grenzend aan een nat landschapselement is vochtig tot nat, heeft een hoge grondwaterstand en wordt begroeid met kruidenrijk (bijvoorbeeld geknikte vossenstaart) en niet te dicht gewas.
Voor verschillende vogelsoorten, maar ook voor amfibieën, libellen en vissen, zijn natte situaties met bijvoorbeeld plas-dras, rietstroken, natuurvriendelijke oevers (zie figuur 3 pagina 29) en aangrenzend kruidenrijk grasland van belang. De meeste soorten amfibieën zijn afhankelijk van de combinatie van poelen met gras- of akkerland en opgaande begroeiing.
Dit betekent dat de volgende criteria gelden:

1. Voorkomen van soorten; de beheerstrategie geeft aan op welke soorten het beheer wordt gericht. In de strategie is rekening gehouden met het voorkomen en de geschiktheid van het gebied voor de soorten waarop het beheer wordt gericht. Ook de ervaring van het collectief van de eerste beheer periode is hierbij van belang.
2. Een gebied van voldoende omvang en connectiviteit. Een gebied van voldoende (reeds aanwezige of te realiseren) omvang en connectiviteit van lijn- en vlakvormige landschapselementen. Gestreefd dient te worden naar een dooradering van 7% in het agrarisch gebied, zowel landschapselementen als randen en percelen met beheer. Indien het gebied minder dan 7% dooradering bevat kan naast extra beheer ook gekeken worden naar mogelijkheden om nieuwe elementen aan te leggen. Wij denken daarbij aan ruigtestroken en struweelhagen voor bv de grauwe klauwier, keverbanken en zandige plekken voor de patrijs of muizenruiters voor steenuilen.
   Met betrekking tot connectiviteit is de aanwezigheid van grotere (rijks)wateren (meren en rivieren) en natte natuurgebieden essentieel. Natte landschapselementen houden niet op bij de waterlijn, ook de oeverranden, bermen, plas-dras zone en natuurvriendelijke oevers zijn onderdeel van dit leefgebied en belangrijk voor de soorten.
3. Optimaliseren van voortplantingsgelegenheden, broedgelegenheden en foerageergelegenheden door het realiseren van een mozaïek van onderhouden opgaande begroeiing, randen, struweel en ruigten met voldoende voedselbeschikbaarheid (zaden dan wel insecten) in nabijgelegen agrarisch perceel(randen). Speciale aandacht voor wintervoedsel door graanstoppels en andere gewassen zo lang mogelijk onbewerkt te laten waardoor zaden een bladgroen beschikbaar blijven over wintervogels.

Speciaal voor kievit: maatregelen dienen bij te dragen aan het verhogen van de kuikenoverleving van de kievit (en scholekster). Een legselvergoeding kan alleen in combinatie met maatregel(en) voor kuikenoverleving.
Van belang zijn geleidelijke gradiënt van nat naar droog maar ook van hoge naar lage vegetatie. Dat zorgt voor een inrichting waarbinnen verschillende deelhabitatten voor soorten aanwezig zijn. In het algemeen geldt dat het leefgebied zodanig ingericht en verbonden met gebieden in de omgeving moet zijn dat voldoende uitwisseling mogelijk is om vitale populaties van doelsoorten te handhaven. Naast maatregelen gericht op het beheren van natte landschapselementen moet daarom ook aandacht besteed worden aan het direct aangrenzende agrarische gebied.

4. In het weide- en akkervogelgebied moet een actieve vrijwilligersgroep aanwezig zijn die het project kan dragen. Zij zijn de oren en ogen in het veld en zij kunnen in overleg met de beheerders inspelen op de actuele situatie.
5. Synergie zoeken met de keuzen voor beheermaatregelen in de dooradering en zoekgebieden categorie water.
6. Synergie zoeken met initiatieven in de omgeving en met andere partijen.

De laatste jaren wordt veel onderzoek gedaan naar de biotoopeisen van akkervogels. Gelderland is geen akkervogel provincie bij uitstek maar wij hebben wel akkervogels in ons kleinschalige cultuurlandschap. Wij stimuleren collectieven en onderzoekinstanties om de achterstand in kennis over akkervogelbeheer te vergroten.

Dooradering in uiterwaarden:
Dooradering in uiterwaarden bestaat uit rijk gestructureerde hooilanden en ruigten in de rivieruiterwaarden gericht op behoud en ontwikkeling van de natura 2000-gebieden en Vogel en Habitatsoorten en gidssoorten uit bijlage 1. Het heeft de voorkeur om het beheer van de soorten te combineren met het beheer van glanshaverhooilanden en/of stroomdalgraslanden op de zandigere delen van de oeverwallen in het buitendijkse gebied.
Als bijdrage aan de Natura 2000 opgave voor ontwikkeling van glanshaverhooilanden is er ook speciale aandacht voor het optimaliseren van foerageergelegenheid door behoud en ontwikkeling van voldoende kruidenrijk of botanisch waardevol grasland en de habitat typen glanshaverhooilanden of stroomdalgraslanden
Dit betekent dat de volgende criteria gelden:

1. Aanwezigheid van doelsoorten: het beheer moet zijn gericht om de populatie te laten groeien.
2. Een gebied van voldoende openheid, omvang en connectiviteit
3. Optimaliseren broedgelegenheid voor te beschermen soorten:
    a. Voldoende kruidenrijke gras(hooi)landen om te kunnen nestelen (dekking).
    b. Rustperiode tijdens broedseizoen.

Optimaliseren van foerageergelegenheid door behoud en ontwikkeling van voldoende kruidenrijk of botanisch waardevol grasland en de habitat typen glanshaverhooilanden of stroomdalgraslanden.

Leefgebieden en gewenst beheer

Het doel van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer in de verschillende leefgebieden is gericht op het optimaliseren van voldoende broed- en opgroeimogelijkheden, voortplantingsmogelijkheden en het creëren van voldoende foerageergebied ten behoeve van de gidssoorten zoals benoemd in bijlage 1.

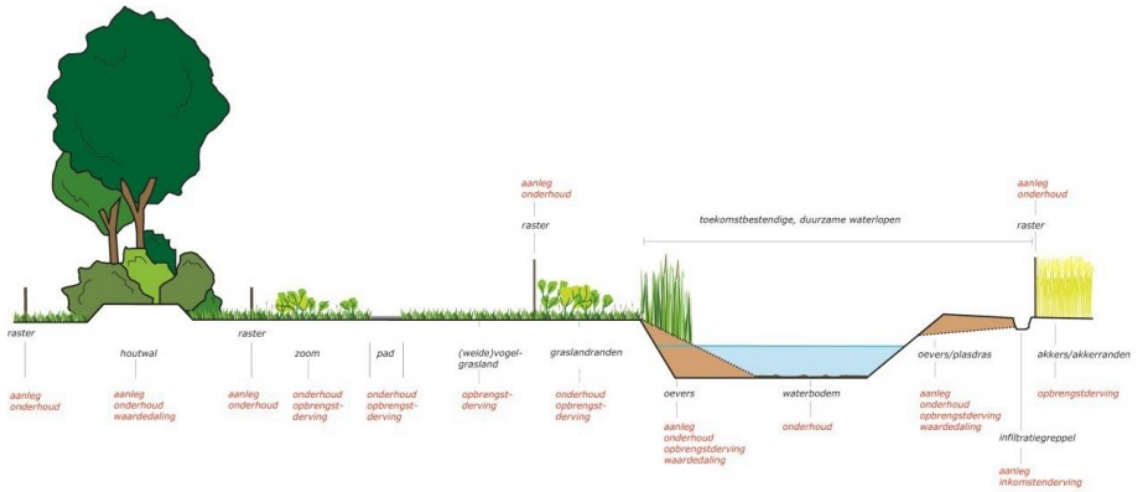

Figuur 3: dwarsdoorsnede natuurvriendelijke oever, randen, zomen, struweel en opgaande beplanting volgens de Catalogus Groenblauwe Diensten.

4.4 Beleidsdoelen en criteria water en klimaat

In overleg met de waterschappen Rijn en IJssel, Rivierenland, Vallei en Veluwe en de agrarische collectieven is overeengekomen dat met het agrarisch waterbeheer in dit Natuurbeheerplan een bijdrage wordt geleverd aan:

- Het verbeteren van de waterkwaliteit in de watergangen met een doelstelling voor KRW (Kader Richtlijn water) en natuurwateren (voorheen aangeduid als HEN en SED-wateren);
- Het verhogen van het waterbergend vermogen van de KRW, natuurwateren en aanliggende agrarische gronden.
- Gebieden met specifieke water kwaliteits- of kwantiteitsopgaven.

Voor de klimaat maatregelen wordt vooral ingezet op het verhogen de organische stof (vastleggen CO2) op landbouwgronden.

4.4.1 Deelgebieden categorie Water

Voor de Categorie Water onderscheidt de provincie vier deelgebieden. Dit heeft te maken met het werkingsgebied van de waterschappen in Gelderland. De deelgebieden zijn: de Veluwe, de Achterhoek, Rivierenland1 en Rivierenland2. Deze zijn op de kaart met deelgebieden extra begrensd.

De gebieden waar agrarisch waterbeheer kan worden ingezet, zijn weergegeven op de kaart categorie Water in bijlage 2[b] van dit Natuurbeheerplan. Op deze kaart zijn de gebieden ruim begrensd. Basis zijn de KRW en natuurwateren. Daar omheen is een zone gelegd van 100 tot 500 meter. Daarnaast zijn de aandachtsgebieden van de waterschappen op de kaart gezet. Er is veel overlap met de leefgebieden van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Met het sluiten van beheercontracten voor water/klimaat wordt een bijdrage geleverd aan onderdelen uit de Catalogus Groen Blauwe Diensten (CGBD):

- Toekomstbestendige, duurzame waterlopen (VI.2): het vergroten van het waterbergend vermogen om neerslagextremen op te vangen (robuust systeem), het verbeteren van de waterkwaliteit en het versterken van het natuurlijk karakter.
- Duurzaam bodembeheer (VI.5): het vergroten van het bufferend vermogen van de bodem door het vergroten van het organisch stofgehalte in de bodem, het verbeteren van de bodemstructuur met een vitaal bodemleven dat mede bijdraagt aan een gezond biotoop voor soorten.

Beheerfunctie

Dit vertaalt zich naar de volgende beheerfuncties uit de Catalogus Groen Blauwe diensten:

- Bufferzone: bestaande uit een onbemeste chemievrije kruidenrijke zone die niet (beperkte) wordt beweid, periodiek wordt gemaaid en afvoeren van maaisel.
- Verbeteren waterkwaliteit door periodiek te maaien, maaisel af te voeren, onderhoud gericht op specifieke flora/fauna en eventuele herstelwerkzaamheden van natuurvriendelijke oevers van sloot/beek/watergang (bufferzone.
- Vasthouden van water door in te zetten op duurzaam bodembeheer. Alle maatregelen die gericht zijn op het vasthouden van water en het verbeteren van de waterkwaliteit door het in kringloop houden van organische stof en mineralen. Hieronder vallen maatregelen als het verwerken en toepassen van (sloot)maaisel in de bodem (op bouwland). Dit maaisel komt van het eigen bedrijf of wordt vanuit het omliggende gebied aangevoerd.

Criteria

Het zoekgebied voor de inzet van agrarisch waterbeheer is ruim begrensd. Dit betekent dat de agrarische collectieven in de gebiedsaanvraag moeten komen tot indikking van de gebieden.

Hiervoor zijn afspraken gemaakt met de waterschappen. Hieronder zijn criteria aangegeven op basis waarvan het collectief haar gebiedsaanvraag verder moet uitwerken.

1. Voldoende omvang en connectiviteit: de effectiviteit van de middelen is groter indien gekozen wordt voor meer focus en bundeling van blauwe diensten. Dit kan door:
    - Bestaand agrarisch waterbeheer dat op de goede plek ligt te versterken.
    - Synergie te zoeken met de keuze voor beheermaatregelen in de leefgebieden van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer.
2. Prioritaire gebieden die de verschillende waterschappen hebben aangegeven: dit houdt in dat bij het zoeken naar mogelijkheden voor de inzet van agrarisch waterbeheer, de volgende prioriteiten worden meegegeven:
    - Bufferzones zoveel mogelijk direct langs de KRW of natuurwateren realiseren of langs watergangen die direct uitkomen op de KRW of natuurwateren.
    - Beheer van (natuurvriendelijke) oevers.
    - Duurzaam bodembeheer, afvoeren van maaisel langs de watergang en dat verwerken op landbouwgronden in de omgeving.
    - Duurzaam slootbeheer in de B en C watergangen waarbij speciale aandacht wordt gegeven aan doelsoorten zoals grote modderkruiper en bittervoorn.

4.4.2 Deelgebieden categorie Klimaat

Vanuit het Nationaal strategisch plan zijn middelen beschikbaar gesteld voor klimaatmitigatie-, klimaatadaptatie- en watermaatregelen. Deze klimaatmaatregelen maken net als de bovenbeschreven watermaatregelen onderdeel uit van dit natuurbeheerplan.
Voor klimaatmitigatie zijn de volgende beheerfuncties in te zetten:

- Verhoging gehalte organische stof op landbouwgrond (VI.6 uit CGBD).
- Versterking van CO2-vastlegging met behulp van aangepaste teelttechniek of aangepaste gewaskeuzes (hiervoor zijn nog geen concrete beheerpakketten geformuleerd)

Voor klimaatadaptatie:

- Het voorkomen van droogte door meer water vast te houden en te laten infiltreren. Het verhogen van het organische stofgehalte draagt bij aan sponswerking/watervasthoudend vermogen van de bodem. (VI.2 uit CGBD).
- Inundaties, het gericht opvangen op de daarvoor minst kwetsbare agrarische percelen (VI.1 uit CGBD).

Voor een aantal beheerfuncties zijn nog geen beheerpakketten ontwikkelt, inzet daarvan zal in een volgend natuurbeheerplan plaats vinden.

De provincie draagt via het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer bij aan de doelen uit het Klimaatakkoord en de Nationale klimaatadaptatie strategie.
De gebieden waar de klimaatmaatregelen kunnen worden ingezet zijn weergegeven op de kaart 2^{c} categorie Klimaat van dit Natuurbeheerplan. Op deze kaart zijn de gebieden ruim begrensd.

De klimaatpakketten worden voorlopig ingezet in de deelgebieden categorie water en in de grondwaterbeschermingsgebieden. Mogelijk komen er in de toekomst aanvullende gebieden waar klimaatadaptie maatregelen een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van klimaatopgaven.
De focus ligt nu vooral op klimaatmaatregel gericht op het verhogen van koolstofgehaltes in de bodem. Dat draagt bij aan mitigatie van klimaatprobleem en ook aan kwantiteits- en kwaliteitsdoelen voor het grond- en oppervlaktewater.
De basis voor de oppervlaktewater kwantiteits- en kwaliteitsdoelen zijn de KRW en natuurwateren. In de omgeving van deze wateren is naast het klimaatdoel CO2 vastlegging ook vermindering van uitspoeling van belang. Waterberging (vasthouden van water) wordt vergroot door het organische

stofgehalte van de bodem te verhogen. Vergelijkbare doelen liggen in de aandachtsgebieden met specifieke water kwaliteits- of kwantiteitsopgaven van de waterschappen en in de grondwaterbeschermingsgebieden waar grondwaterkwaliteit en verdroging (water vasthouden) voor uitdagingen zorgt.

Met de inzet van de klimaatmaatregelen voor CO2 vastlegging is sprake van synergie tussen water- en klimaatmaatregelen. Daarnaast is er veel overlap met de leefgebieden van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer waar ook synergie optreden.

Beleidsdoelen klimaat
Een gezonde bodem is een belangrijke voorwaarde voor een goede landbouwproductie en een goed werkend ecosysteem met een rijke natuur. Een gezonde toplaag is eveneens van belang voor het realiseren van de doelen in relatie tot klimaatverandering (regulering). Zowel wat betreft de ruimtelijke inrichting: bodem en ondergrond bieden ruimte voor waterberging. Maar ook wat betreft de kwaliteit van de bodem: een gezonde bodem kan zowel water als mineralen beter vasthouden. Voor dit laatste doel is er een samenhang met de doelen Water. Een gezonde bodem is een belangrijk fundament onder het verhogen van de biodiversiteit die wordt nagestreefd. Daarmee een onmisbaar element voor natuur inclusieve en kringloop landbouw.
Door het koolstofgehalte van landbouwbodems te verhogen wordt de bodem gezonder, meer koolstof in de bodem legt meer CO2 vast hetgeen een klimaatdoel is. Vandaar dat wordt ingezet om het klimaatgeld in te zetten voor het verhogen van koolstof in de bodem.

Criteria klimaat
Voor klimaatadaptie wordt ingezet op bodemmaatregelen gericht op het toepassen van ruige mest op grasland en bouwland en het toepassen van gewasresten op bouwland. Deze maatregelen zijn gericht op koolstofvastlegging in de bouwvoor met als nevenopbrengst het vasthouden van water en het verbeteren van de bodem- en waterkwaliteit door het in kringloop houden van organische stof en mineralen.

4.5 Beoordelingscriteria gebiedsaanvragen

De in deze paragraaf geschetste criteria worden gebruikt om de gebiedsaanvraag te toetsen. In een gebiedsaanvraag kunnen meerdere deelgebieden worden opgenomen. De gebiedsaanvragen worden getoetst op:

- De kaarten zoals opgenomen in bijlage 2, de Leefgebiedenkaart agrarisch natuur- en landschapsbeheer en de kaart categorie Water en de categorie Klimaat zijn de kaarten op basis waarvan de gebiedsaanvraag wordt getoetst. De grenzen van de deelgebieden zijn ook op een kaart aangegeven.
- De criteria zoals opgenomen in onderstaande tabel gelden als basis voor de toetsing van de gebiedsaanvraag.

Deelgebied	Leefgebied	Beheerfunctie	Moet	Optioneel
Veluwe	Open grasland	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)	X	
		Creëren nat biotoop; (F01.15)	X	

Deelgebied	Leefgebied	Beheerfunctie	Moet	Optioneel
	Dooradering	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)	X	
		Verschralen (F01.14)		X
	Water	Verbeteren chemische waterkwaliteit (F02.15)		X
		Verbeteren ecologische waterkwaliteit (F02.16)		X
		Water vasthouden (F02.14)		X
	Klimaat	Vastleggen CO2 (F03.11)		X
		Vernatten (F03.13)		X
		Opvangen waterpieken en droogte (F03.14)		X
Achterhoek	Open grasland	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)	X	
		Creëren nat biotoop; (F01.15)		X
	Dooradering	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)	X	
		Verschralen (F01.14)		X
	Water	Verbeteren chemische waterkwaliteit (F02.15)		X
		Verbeteren ecologische waterkwaliteit (F02.16)		X
		Water vasthouden (F02.14)		X
	Klimaat	Vastleggen CO2 (F03.11)		X
		Vernatten (F03.13)		X
		Opvangen waterpieken en droogte (F03.14)		X
Rivierenland	Open grasland	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)	X	
		Creëren nat biotoop; (F01.15)	X	
	Dooradering	Optimaliseren foerageer-, en broed- en opgroeimogelijkheden (F01.12)	X	
		Verschralen (F01.14)		X
	Klimaat	Vastleggen CO2 (F03.11)		X
		Vernatten (F03.13)		X
		Opvangen waterpieken en droogte (F03.14)		X
Rivierenland1	Water	Verbeteren chemische waterkwaliteit (F02.15)		X
		Water vasthouden (F02.14)		X

Deelgebied	Leefgebied	Beheerfunctie	Moet	Optioneel
		Verbeteren ecologische waterkwaliteit (F02.16)		X
Rivierenland2	Water	Verbeteren chemische waterkwaliteit (F02.15)		X
		Verbeteren ecologische waterkwaliteit (F02.16)		X
		Water vasthouden (F02.14)		X

5. Inspraak en Subsidiemogelijkheden

De doelen uit het Natuurbeheerplan zullen via uitvoerend beheer door natuurbeheerders (natuurorganisaties, natuurcollectieven, particuliere natuurbeheerders, agrarische collectieven) worden gerealiseerd. Beheerders kunnen hun zienswijze geven op de aangegeven natuurtypen, beheertypen, leefgebieden agrarisch natuur- en landschapsbeheer, waterdoelen en klimaatdoelen en bijbehorende criteria. Bij het beheren en uitvoeren van beheeractiviteiten zijn er verschillende subsidiemogelijkheden. De aanvraag voor een beheersubsidie is mogelijk (tijdens de openstellingsperiode 15 november – 31 december) nadat het Natuurbeheerplan is vastgesteld. De openstelling voor agrarisch natuur- en landsbeheer is in de maand juli 2022.

5.1 Natuurbeheerplan 2022 en inspraakprocedure 2023

Het Natuurbeheerplan 2022 is vastgesteld bij besluit van Gedeputeerde Staten. Op de vaststelling van dit plan is de in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht (AWB) geregelde procedure van toepassing. Het agrarisch natuurbeleid en het ecologisch waterbeheer gekoppeld aan het ANLb2016 worden deels gefinancierd met Brussels geld. Daarmee moet de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer inclusief natuur gerelateerde waterdoelen voldoen aan het POP3+ fiche.

Ontwerp Natuurbeheerplan 2023
Het Natuurbeheerplan 2023 is in ontwerp vastgesteld op 5 april 2022. Het ontwerpplan ligt van 13 april tot en met 26 mei 2022 ter inzage. Na ontvangst van de zienswijzen worden deze beoordeeld, beantwoord en indien van toepassing verwerkt. De beantwoording vindt plaats via een reactienota die door GS wordt vastgesteld en digitaal aan de insprekers wordt verstrekt maar ook beschikbaar is op de website van de provincie.

Meer informatie
Meer informatie over het (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer vindt u op:
https://www.gelderland.nl/natuurbeheerplan dit is de site van de provincie Gelderland waar informatie te vinden is over het Natuurbeheerplan en de bijhorende kaarten
https://atlas.gelderland.nl/natuurbeheerplan

Informatie over het subsidiestelsel Natuur en Landschap en is te vinden op
https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/ , dit portaal is de verzamelplaats van alle (beleid)informatie over Natuur en Landschap in Nederland.

www.boerennatuur.nl Dit is de website van de koepel van de agrarische collectieven.
Deze site vormt het informatiekanaal voor de agrarisch collectieven.

5.2 Subsidies voor natuur en landschap (proces)

In het SNL is subsidie mogelijk voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer, landschapsbeheer en water en klimaatdoelen. Natuurbeheerders en agrarische collectieven kunnen subsidie aanvragen voor een beheertype met een looptijd van zes jaar. Dit wordt ook wel een subsidieperiode genoemd. De subsidie kan aangevraagd worden op basis van het laatst vastgestelde Natuurbeheerplan. De openstellingsperiode voor het aanvragen van beheersubsidie loopt van 15 november tot en met 31 december, voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer in de maand juli 2022. In het openstellingsbesluit geeft de provincie aan of er specifieke voorwaarden verbonden worden aan de subsidieaanvraag. Dan wordt ook aangegeven hoe het subsidieproces er exact uit ziet.

5.3 Natuur- en landschapsbeheer (SNL-N)

Beheersubsidie is een vergoeding voor het beheer van een beheertype. Een beheertype beschrijft aan welke terreinkenmerken het terrein moet voldoen. Beheertypen mogen elkaar niet overlappen. Op een oppervlakte kan één natuurbeheertype worden aangevraagd.

Bij de subsidie voor natuurbeheer moet de beheerder zijn terrein openstellen. Het natuurterrein is opengesteld als het minimaal 358 dagen per jaar gratis fysiek bereikbaar en toegankelijk is.

Sinds 2017 kunnen beheerders beneden de 150 hectare alleen nog via een natuurcollectief subsidie krijgen voor natuur- en landschapsbeheer. Een collectief is een (coöperatieve) vereniging/ een samenwerkingsverband in een (zelfgekozen) samenstelling die bestaat uit particuliere natuurbeheerders en andere beheerders met eigendomsrecht. Het collectief is eindbegunstigde van de subsidie.

Beheerders met een beheeroppervlakte boven de ondergrens kunnen deelnemen aan een collectief maar kunnen ook nog individueel subsidie aanvragen.

Daarnaast moeten beheerders gecertificeerd zijn om in aanmerking te komen voor subsidie. Dit kan door individueel een certificaat aan te vragen of door een aanvraag te doen via een gecertificeerd collectief.

In Gelderland zijn 3 natuurcollectieven actief, te weten:

- Bosgroep Midden Nederland (bezit groepscertificaat)
  E-mail: j.vanderhorst@bosgroepen.nl
  www.bosgroepen.nl
- Natuurcollectief Gelderland
  E-mail: info@Natuurcollectiefgelderland.nl
- Natuurcollectief VALA
  E-mail: info@natuurcollectiefvala.nl

Op https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/ is meer informatie over certificering te vinden. Ook worden daar de laatste ontwikkelingen weergegeven.

5.4 Agrarisch natuur- en landschapsbeheer en blauwe diensten (ANLb)

Alleen agrarische collectieven kunnen subsidie krijgen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Een agrarisch collectief is een gecertificeerde (coöperatieve) vereniging in een begrensd gebied dat bestaat uit agrariërs en andere beheerders met gebruiksrecht van landbouwgrond in een gebied. Het collectief is de eindbegunstigde van de subsidie.

Voor het verkrijgen van subsidie is een samenhangende gebiedsaanvraag vereist. De gebiedsaanvraag komt in afstemming met de gebiedspartners tot stand. De gebiedsaanvraag van een agrarisch collectief is een samenhangend ecologisch effectief en economisch efficiënt plan voor het uitvoeren van agrarisch natuur- en landschapsbeheer in een bepaald gebied. Het aanvragen van subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer door een individuele agrariër is niet mogelijk. Per gebied wordt één aanvraag gehonoreerd.

De eisen die gesteld worden aan de gebiedsaanvraag staan in de subsidieverordening.

Collectieven in Gelderland:
In Gelderland bestaan de volgende drie collectieven:
Vereniging Agrarisch Landschap Achterhoek (VALA)

- Website: www.de-Vala.nl
- E-mail: info@de-vala.nl

Collectief Rivierenland

- Website: www.collectiefrivierenland.nl
- E-mail: info@collectiefrivierenland.nl

Collectief Veluwe

- Website: http://collectiefveluwe.nl
- E-mail: info@collectiefveluwe.nl

5.5 Investeringen en functieverandering

De subsidie Functieverandering (RRvG 4.9) en inrichting (RRvG 4.8) is voor grondgebruikers die agrarische grond geschikt willen maken voor natuur en voor natuurbeheerders die de kwaliteit van de natuur verder willen ontwikkelen en verhogen.

Investeringssubsidie
Dit is subsidie voor maatregelen die het gebied geschikt maken om het gewenste natuurtype te realiseren of voor een kwaliteitsverbetering van de natuur. Bij de kwaliteitsverbetering wordt de natuurkwaliteit van een bestaand natuurbeheertype verhoogd of verbeterd of wordt een bestaand beheertype omgezet naar een ander type. Dit kan als de percelen binnen Natura 2000-gebied vallen of wanneer zij zijn aangewezen als natte landnatuur (https://gldanders.planoview.nl/planoview/proxy/NL.IMRO.9925.SVOmgvisieGC-gc06/doc/b_NL.IMRO.9925.SVOmgvisieGC-gc06_8705.pdf)

Subsidie functieverandering
Dit is subsidie voor de waardedaling van de grond door het veranderen van landbouwgrond in bos of andere natuur. Het gebied waar het om gaat moet met het beheertype N00.01 “Nog om te vormen naar natuur” zijn opgenomen op de ambitiekaart van het Natuurbeheerplan.

De provincie faciliteert u graag bij het voorbereiden van een subsidieaanvraag

Meer informatie
Specifieke informatie vindt u op www.gelderland.nl. Meer algemene informatie over het (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer vindt u op: www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/subsidiestelsel-natuur-en-landschap/
Dit portaal is de verzamelplaats van alle (beleids)informatie over Natuur en Landschap in Nederland.

Bijlagen:

1. Soorten Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer

Open Grasland	Dooradering	Dooradering, vervolg
Grutto (brv)	Kievit (brv)	Kamsalamander
Watersnip (brv)	Watersnip (brv)	Boomkikker
Tureluur (brv)	Slobeend (brv)	Knoflookpad
Zomertaling (brv)	Tureluur (brv)	Rugstreeppad
Gele kwikstaart (brv)	Wulp (brv)	Heikikker
Graspieper (brv)	Koekoek (brv)	Poelkikker
Scholekster (brv)	Kerkuil (brv)	Grote modderkruiper
Kievit (brv)	Ortolaan (brv)	Bittervoorn
Slobeend (brv)	Patrijs (brv)	Beekprik
Kemphaan (brv)	Ringmus (brv)	Kleverige poelslak
Veldleeuwerik (brv)	Roek (brv, nbrv)	Argusvlinder
Wulp (brv)	Steenuil (brv)	Bosbeekjuffer
Torenvalk (brv)	Torenvalk (brv)	Knautiabij
Zwarte Stern (brv)	Zomertortel (brv)	Roodrandzandbij
Roek (brv, nbrv)	Geelgors (brv, nbrv)	Vliegend hert
Kleine zwaan (nbrv)	Kwartelkoning (brv)	Hermelijn
Goudplevier (nbrv)	Grauwe Gors (nbrv)	Bunzing
	Grauwe klauwier (brv)	Rosse vleermuis
	Kneu (brv)	Laatvlieger
	Spotvogel (brv)	Groot spiegelklokje
	Braamsluiper (brv)	Akkerogentroost
	Ransuil (brv)	Schijnwolfsmelkwespvlinder
	Houtduif (brv, nbrv)	Waterlepeltje
	Grote Lijster (brv, nbrv)	Karwij
	Blauwe Kiekendief (nbrv)	
	Keep (nbrv)	

2. Kaarten agrarisch deel

2a. Leefgebiedenkaart agrarisch natuur- en landschapsbeheer

2b. Kaart categorie water

2c. Kaart categorie klimaat

2d. Kaart deelgebieden Agrarische Collectieven

Deze kaarten zijn beschikbaar via de website van de provincie Gelderland
https://atlas.gelderland.nl/natuurbeheerplan

De *kaart 2d.* vindt u op de volgende pagina.

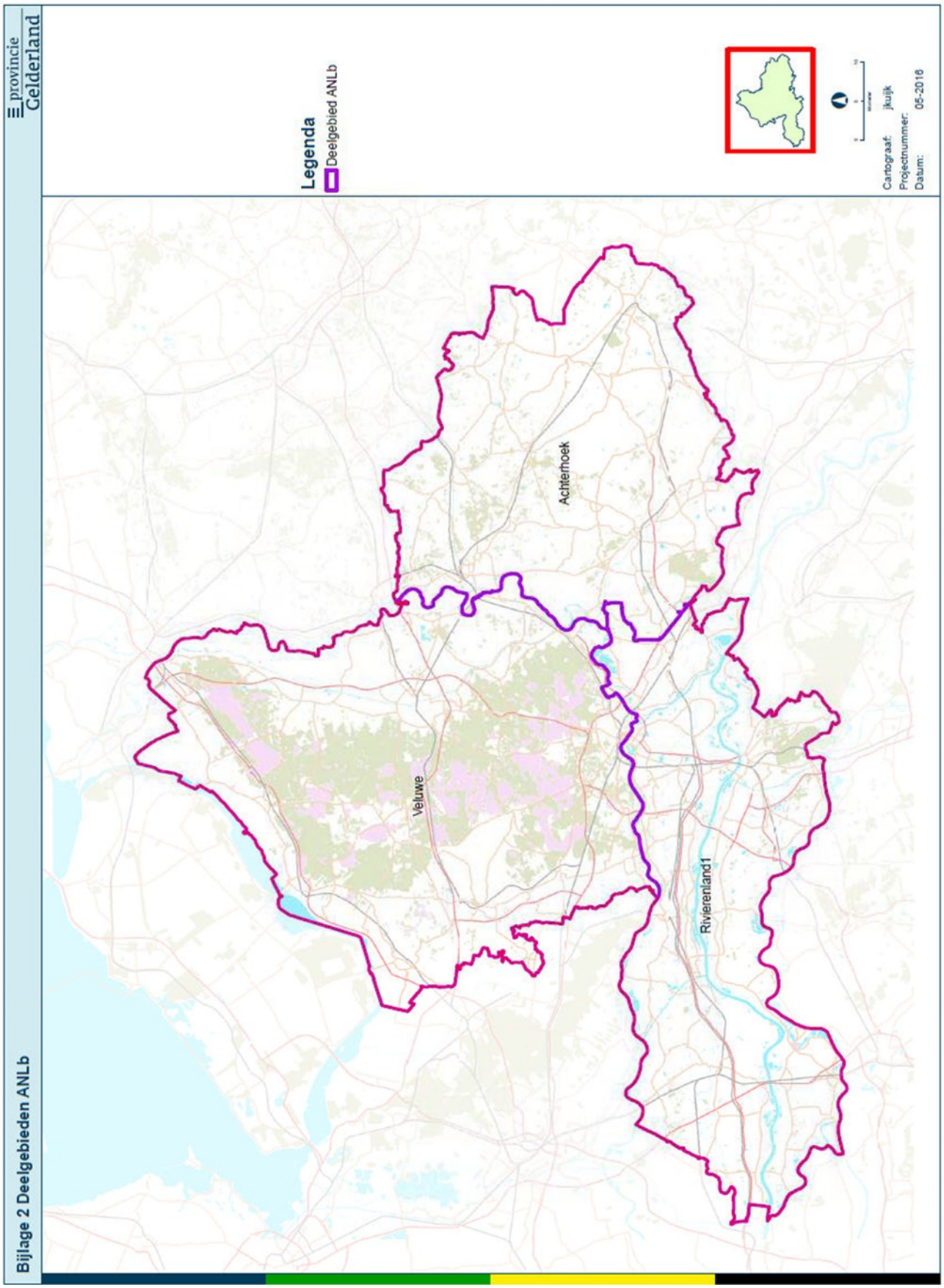

2d. Kaart deelgebieden Agrarische Collectieven

3. Kaarten natuur en landschap

3a. Beheerkaart

3b. Ambitiekaart

3c. Subsidiekaart

3d. Investeringskaart

3e. Kaart "bijdrage traditioneel gehoede schaapskudde

3f. Rood met beheer en ecologische verbindingszones

De kaarten van het NBP2023 zoals genoemd onder a, b, c, d en e zijn beschikbaar via de website van de provincie Gelderland https://atlas.gelderland.nl/natuurbeheerplan

De kaart 3f. vindt u op de volgende pagina.

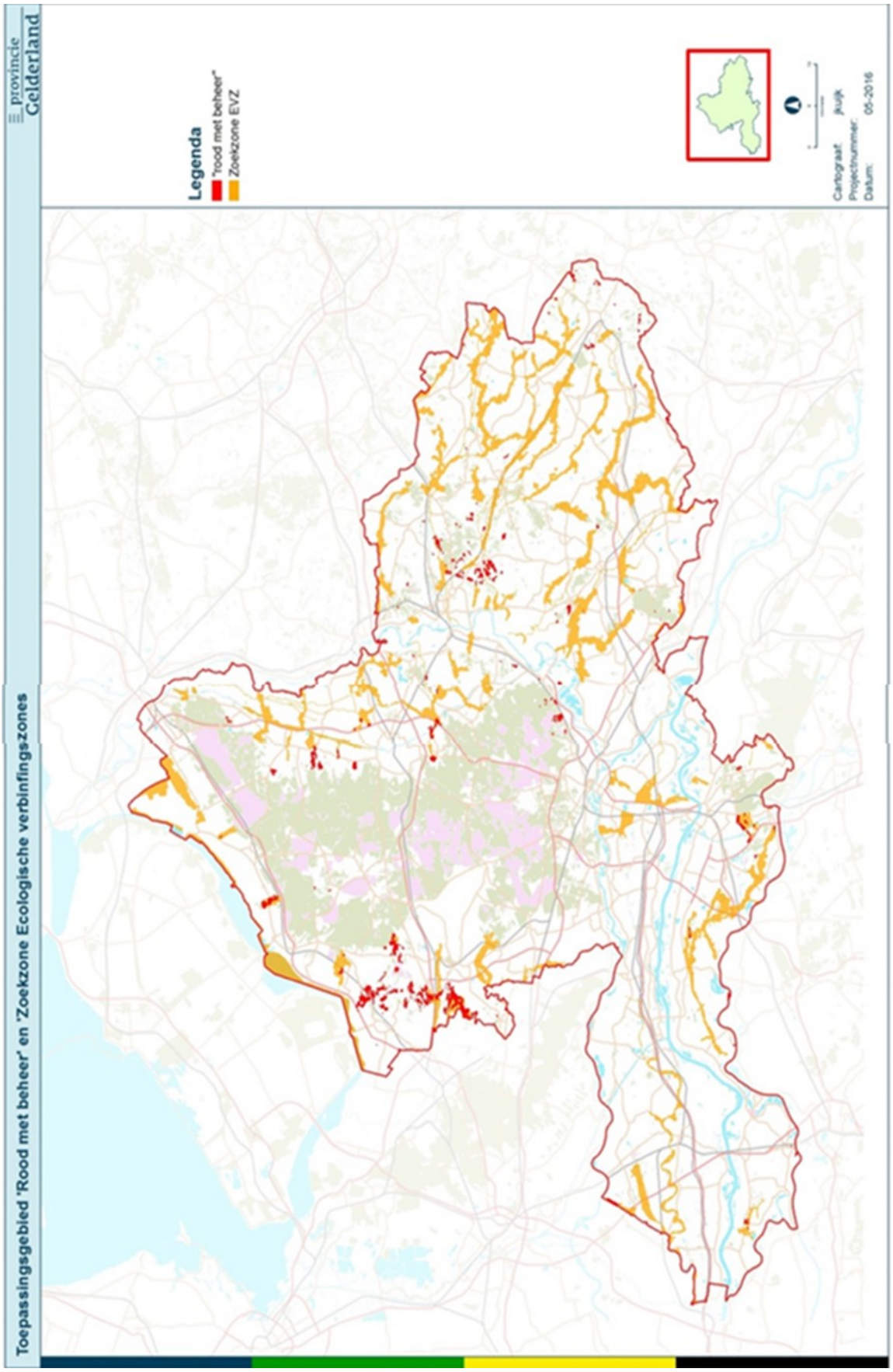

Kaart 3f. Rood met beheer en ecologische verbindingszones

4. Natuur en landschap in de Gelderse context

Duidelijk subsidie instrument natuur en landschap
Op de beheerkaart worden natuurbeheertypen aangegeven. De Index Natuur en Landschap definieert de natuurbeheertypen. Dit is een landelijk instrument dat op lokaal niveau ruimte overlaat voor nadere duiding. In deze bijlage beschrijven wij voor een aantal beheertypen de kaders die wij in Gelderland hanteren om een natuurbeheertype op de beheerkaart op te nemen.
Het belangrijkste criterium voor opname van een natuurbeheertype in het Natuurbeheerplan is dat het type actueel aanwezig is. Dat betekent dat de soorten en karakteristieken van het natuurbeheertype zoals beschreven in de Index Natuur en Landschap aanwezig moeten zijn.

Een uitzondering kan zijn wanneer sprake is van een net ingericht of net onder beheer gebracht perceel. Dan wordt het beheer van het natuurtype dat beoogd wordt subsidiabel gesteld voordat dit zich al heeft ontwikkeld. Immers het beoogde type heeft nog tijd nodig om zich te ontwikkelen.

Wij beschouwen de beheerkaart niet als een statisch gegeven dat onveranderd moet en zal blijven. Er kan doorontwikkeling plaatsvinden van een natuurtype naar een hoger type, Andersom kan ook het geval zijn, als het door verschillende omstandigheden niet lukt om een natuurtype in stand te houden. Het aflopen van de 6-jarige beheerperiode is voor de beheerder het moment om de kaart te actualiseren.

Andere koers voor landschapsbeheer voortgezet
Voor de stimulering van het landschapsbeheer wordt sinds 2014 een nieuwe koers ingezet via gemeenten en landgoederen. Daarvoor is een nieuwe regeling opgezet (RRvG §4.2 Landschap en landgoederen). Via het Natuurbeheerplan wordt alleen nog landschapsbeheer gesubsidieerd binnen het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Via agrarisch natuurbeheer is het aan de Collectieven om te bepalen welke landschapselementen in de leefgebieden worden beheerd. Deze staan niet op de kaart van het Natuurbeheerplan.
Wij hanteren de volgende uitgangspunten:

- **Bosjes groter dan 1 hectare** hebben een natuurbeheertype gekregen (bv. N16.03 “droog bos met productie”).

- **Knip- en scheerheggen** komen traditioneel op landgoederen of in andere cultuurhistorische context voor. Daarbij sluit de index hagen rond boomgaarden uit. Voor het overige wordt in principe de struweelhaag L01.06 op kaart opgenomen. De vergoeding voor knip- en scheerheggen is gebaseerd op een middeling van de kosten van de 3-jaarlijkse cyclus.

- Beheersubsidie voor **hoogstamboomgaard** wordt alleen gecontinueerd als het een oude boomgaard van minimaal 30 jaar betreft of verjonging daarvan.

- **Lanen** zijn tweezijdige beplantingen van wegen en paden die onderdeel uitmaken van een cultuurhistorisch patroon (m.n. op landgoederen). Hiervan komen uitsluitend de oude lanen voor een beheerbijdrage in aanmerking. Jonge lanen stellen wij alleen subsidiabel wanneer het een vervanging van een oude historische laan betreft.

- **Lanen in bos** worden alleen opgenomen als zij de hoofdstructuur van het bos bepalen en als laan onderhouden worden.

- **Knotbomen:** Wij beschouwen staken met een stamdiameter <20 cm niet als knotbomen. Knotbomen in bos en houtige landschapselementen worden niet apart uit gekarteerd of gesubsidieerd. Overigens is de vergoeding voor het beheertype gebaseerd op een middeling van de verschillende dikteklassen.

L02.03 Historische tuin
Het beheertype historische tuinen beslaat oude tuinen of tuinonderdelen bij buitenplaatsen, landgoederen, kastelen of kloosters die onderhouden moeten worden volgens een bepaald historisch ontwerp. Belangrijkste onderdelen in dit type zijn een samenspel van gazons, (rozen)perken en borders, (uitheemse) bomen en struiken, kleinschalig padenpatroon, sier- en fruitbomen, heggen en bij het ontwerp horende vijvers/waterpartijen. Ook bijzondere tuinelementen als berceaus (loofgangen) of doolhoven vallen onder dit type. Deze onderdelen worden intensief onderhouden volgens een bepaald ontwerp. Meestal maken historische tuinen deel uit van een landgoed waar ook sprake is van het natuurtype park- en stinzenbos (N17.03).
De L02 typen uit de Index Natuur en Landschap worden in Gelderland niet opengesteld omdat zij geen onderdeel uitmaken van het goedkeuringsbesluit voor de SVNL door de Europese Commissie.

Beheer na functieverandering en inrichting
Na het afronden van de inrichting doet de aanvrager een verzoek tot vaststelling bij de provincie. Na vaststelling wordt het N-type, tijdens de jaarlijkse actualisatie van het Natuurbeheerplan, op de beheerkaart opgenomen en op de subsidiekaart op subsidiabel gezet. De beheerder kan dan subsidie voor het beheer aanvragen.
Het is mogelijk om beheer als subsidiabele kosten op te nemen in het inrichtingsplan.

Beheer na realisatie nieuw Landgoed
Nieuw gerealiseerde natuur als compensatie voor het mogen vormen van een nieuw landgoed, gelegen in GO en GNN, wordt na inrichting op verzoek van de landgoedeigenaar of zijn vertegenwoordiger begrensd als GNN en opgenomen in het NBP zodat beheer aangevraagd kan worden, mits de natuurtypen voldoen aan de SNL2016 Gelderland en de richtlijn uit het NBP. Hierbij worden inliggende landschapselementen gezien als structuurelement van het N-type en niet afzonderlijk subsidiabel gesteld.

Begrensde natuur kritisch bezien
Het ene beheertype vraagt meer beheerinspanning dan het andere, wat tot uiting komt in hogere subsidiebedragen. Het komt ook voor dat hoogwaardige natuurtypen zijn begrensd op locaties die minder geschikt blijken te zijn voor dit type natuur en waar in de praktijk dus ook niet (met de normale inspanningen) dat type in stand kan worden gehouden. De Index Natuur en Landschap is niet altijd even scherp als het gaat om het formuleren van een duidelijke boven- of ondergrens voor een bepaald type. Daarom geven wij voor een aantal natuurtypen in deze bijlage van het Natuurbeheerplan een nadere duiding aan de afbakening die wij hanteren bij het op kaart zetten van een bepaald N-type.

N01.03 Rivier- en moeraslandschap
Dit natuurtype is bedoeld als grootschalige beheereenheid van uiterwaarden en eventueel aangrenzend terrein waar de inrichting is afgestemd op de werking van natuurlijke processen als overstroming, sedimentatie en erosie en grootschalige begrazing. In N01.03 komen meerdere kwalificerende natuurtypen voor waarbij het aantal aanwezige N-typen indicatief is voor de kwaliteit. Deze "inliggende" te onderscheiden natuurtypen worden niet ruimtelijk vastgelegd op kaart.
Binnen dit natuurtype liggen ook kwalificerende habitats in Natura2000-Habitatrichtlijngebied. Deze moeten op basis van het beheerplan van het betreffende Natura 2000-gebied in stand gehouden worden, zoals bijvoorbeeld de stroomdalgraslanden en ooibossen. Deze instandhoudingsverplichting kan in praktijk betekenen dat op deze terreinen aanvullend beheer noodzakelijk is. De financiering hiervan wordt buiten het NBP om geregeld.

N12.01 Bloemdijk
Het beheertype N12.01 Bloemdijk is bedoeld voor glanshaverhooilanden op steile dijktaluds die alleen met speciaal materieel te maaien zijn. Dit rechtvaardigt de dubbel zo hoge beheervergoeding t.o.v. 'gewoon' N12.03 Glanshaverhooiland. Vegetatiebeheer van primaire en regionale waterkeringen is in principe een reguliere taak van het Waterschap. Wanneer een terreinbeheerder een dijk die de waterkerende functie verloren heeft, in **eigendom en beheer** heeft kan hij in aanmerking komen voor beheervergoeding. Het gaat bij dit beheertype uitsluitend om dijken. Criterium voor begrenzing in het Natuurbeheerplan is verder of de vegetatie behoort tot glanshaverhooiland, droge graslanden of ruigten van het marjoleinverbond. In Gelderland komt dit slechts bij uitzondering voor. Daarom wordt dit type alleen begrensd na controle van de situatie in het veld.

Om voor beheervergoeding in aanmerking te komen moet:

1. De dijk in eigendom en beheer zijn bij een terrein beherende organisatie,
2. De dijk de waterkerende functie hebben verloren en
3. Moet de vegetatie behoren tot glanshaverhooiland, droge graslanden of ruigten van het marjoleinverbond

N12.02 Kruiden- en Faunarijk grasland
Veel kruiden- en faunarijk grasland is ontstaan na omvorming van landbouwgrond in natuur zonder veel verdere inrichting. Dan is het beheertype N12.02 vaak ook het beoogde eindtype. In een beperkt deel van dit beheertype liggen ontwikkelingskansen voor een ander type, met name N11.01 droog schraalland, N10.02 vochtig hooiland en N12.03 glanshaverhooiland.
Aangezien het hier gaat om natuurterrein, zijn landbouwmaatregelen als bijvoorbeeld toepassing van drijfmest, herinzaai van de grasmat, rantsoenbeweiding, gebruik van bestrijdingsmiddelen, bijvoederen van vee in het natuurterrein op voorhand niet toegestaan. Het beheer is juist niet gericht op grasproduktie, maar op het realiseren van het natuurtype met bijhorende specifieke flora en fauna. Daarvoor zijn twee dingen belangrijk: voldoende verschralen en het laten ontstaan van structuur: afwisseling van ruigere en kalere plekken, opslag van struweel, etc.

Uit analyse van monitoringgegevens (2018) blijkt dat de ontwikkeling van kruiden (eis in de Index: 20% bedekking) en kenmerkende soorten binnen de Gelderse percelen N12.02 dikwijls niet tot stand komt. Dat baart ons zorgen omdat juist op deze graslanden qua aard en omvang een belangrijke bijdrage geleverd kan worden aan (versterking van de) biodiversiteit in Gelderland. Goed ontwikkelde kruiden- en faunarijke graslanden zijn een belangrijk biotoop voor plant- en diersoorten en een voedselbron voor insecten, vogels en andere dieren.

Het ingezette verschralingsbeheer (via maaien en afvoeren) blijkt vaak niet de gewenste kwaliteit (bloem- en kruidenrijkheid) op te leveren. Bij verschralend beheer kan de vegetatie in een langdurig grasstadium terechtkomen waardoor de gewenste nieuwe soorten geen kans krijgen tot ontwikkeling te komen. Wanneer niet verschraald wordt, maar alleen beweid, blijft de vegetatie te voedselrijk en komt de gewenste ontwikkeling evenmin op gang.

In de SNL-periode 2020 – 2025 wordt ingezet op kwaliteitsverbetering van N12.02
Recent onderzoek geeft aan dat op deze graslanden via het doorbreken van de graszode en het opbrengen van maaisel mogelijk is om in relatief korte tijd (een paar jaar) een grote kwaliteitsverbetering te realiseren.
Wij willen graag dat deze vernieuwde aanpak een plaats krijgt in het te voeren beheer van het areaal N12.02. Inmiddels is een pilot in voorbereiding waarbij verschillende terreinbeheerders op in totaal 100 percelen ervaring gaan opdoen met deze aanpak. Als de ervaringen positief zijn is het uitgangspunt dat deze aanpak op grote schaal toegepast gaat worden. Een natuurterrein is geschikt voor deze aanpak als de grasproductie voldoende is afgenomen.

N12.03 Glanshaverhooiland
Dit natuurtype wordt met name in de uiterwaarden van de grote rivieren aangetroffen en komt overeen met het habitattype H6510 Glanshaver- en vossenstaartgraslanden. Dit habitattype is ruimer en omvat ook vochtiger graslanden waar de soorten die de Index als kenmerkend noemt ontbreken. Voor dit habitattype geldt een uitbreidingsdoelstelling op basis van de Natura 2000-doelstelling Rijntakken. Daarom zullen natuurterreinen begrensd worden waar dit habitattype nu niet is, maar wel binnen de beheerperiode van 6 jaar bereikt kan worden. Hooilandbeheer is het aangewezen beheer voor de Natura 2000-soort Kwartelkoning. In gebieden die van belang zijn voor deze soort zal op ruime schaal N12.03 aangegeven worden.
De kenmerkende soorten die de Index noemt voor glanshaverhooiland komen alleen op weinig overstroomde delen van het perceel voor. Om praktische redenen, maar ook omdat de gradiënten in het terrein hun eigen waarde hebben, wordt het type ruimer begrensd. Het Kwartelkoning biotoop ligt vaak in de lagergelegen delen van het terrein. De consequentie daarvan is dat voor relatief grote delen van het Kwartelkoning biotoop dit beheertype formeel niet voldoet. De Kwartelkoning geldt, in aanvulling op de soorten in de Index Natuur en Landschap, als kenmerkende en kwaliteitsbepalende soort voor het glanshaverhooiland in de uiterwaarden.

N12.04 Zilt- en overstromingsgrasland
Bij N12.04 “Zilt en overstromingsgrasland” gaat het in het binnenland *om vrijwel jaarlijks* in winter en voorjaar *langdurig* overstroomde graslanden, waar een natuurkwaliteit gerealiseerd wordt, die hoger

is dan van het basistype voor de voedselrijke graslanden en akkers N12.02 “Kruiden- en faunarijk grasland”.
De laaggelegen graslanden in de uiterwaarden van de grote rivieren voldoen niet of slechts sporadisch aan deze criteria. De meeste uiterwaardgraslanden worden door zomerkades afgeschermd van overstroming en na overstroming wordt het water snel weer afgevoerd. In enkele uiterwaarden echter is het beheer gericht op het vasthouden van water na overstroming, ook ten behoeve van de Natura 2000-soort Porseleinhoen. Deze terreinen zijn als N12.04 opgenomen. Ook binnendijks kan dit natuurbeheertype voorkomen. Voorwaarde is dan dat de graslanden jaarlijks één of meerdere malen overstroomd worden door een beek en dat dit water langzaam inzijgt in het perceel. Een aantal graslanden die hieraan voldoen zijn daarom als N12.04 op de beheerkaart opgenomen.

N12.05 Kruiden- en faunarijke akker
De flora en fauna van akkers behoort tot de sterkst bedreigde levensgemeenschappen in Gelderland. Het Actieplan weide- en akkervogels geeft een impuls aan de akkers in het agrarisch natuurbeheer. Wij willen graag dat ook natuurbeheerders meer inzetten op natuurakkers. Uiteindelijk kunnen de planten en dieren van akkers alleen duurzaam behouden worden wanneer er op landschapsschaal een netwerk ontstaat van natuurakkers, akkers in agrarisch natuurbeheer en overige elementen.
In de doelen voor natuurakkers zijn verschillende niveaus te onderscheiden: pleegakkers, flora-akkers, fauna-akkers en landschapsakkers:

- **Pleegakkers** zijn akkers die dienen als bronpopulatie voor flora-akkers. Met een éénmalige investering d.m.v. herintroductie van soorten en beheer wordt een akker een goede flora-akker. Het pleegakkerproject wordt apart gefinancierd. De hieraan deelnemende eigenaren houden daarna de akker in stand als flora-akker. Op de beheerkaart zijn pleegakkers gewoon opgenomen als N12.05 (flora-akkers).

- **Flora-akkers** zijn akkers die beheerd worden op instandhouding van bijzondere akkerflora. In praktijk betekent dit dat het graangewas zeer dun gezaaid wordt en nauwelijks oogstbaar is.

- **Fauna-akkers** zijn akkers die beheerd worden ten behoeve van akkervogels zoals patrijs, geelgors, veldleeuwerik en zomertortel. Hiervoor zijn met name binnen het agrarisch natuurbeheer allerlei technieken ontwikkeld die neerkomen op een afwisseling van akkergewassen met kruidenranden en bijv. keverbanken. Deze maatregelen kunnen natuurlijk ook op akkers die onder de natuurbeheerregeling vallen worden uitgevoerd. Vogelbescherming Nederland heeft speciaal voor deze akkersoorten factsheets gemaakt. (https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/wat-wij-doen/op-het-platteland/akkervogels/factsheets) In deze factsheets worden de minimale eisen beschreven waaraan een goede fauna-akker moet voldoen. Wij willen dat de fauna-akkers aan deze minimale eisen die in de factsheets staan beschreven gaan voldoen. De instandhouding van fauna-akkers is te combineren met een redelijke graanoogst. Op de beheerkaart zijn deze akkers opgenomen als N12.05.

- **Landschapsakkers** betreft feitelijk graanteelt door (biologische) boeren. Deze vallen buiten het natuurbeheertype N12.05.

Uit een inventarisatie blijkt dat relatief veel van de akkers die in de periode 2014 – 2019 in beheer waren onder de SNL niet kwalificeren als N12.05; de minimaal vereiste 3 kwalificerende soorten zijn niet aanwezig. Dat betekent dat door gericht beheer de kwaliteit verbeterd moet worden óf dat het terrein een ander, wel realiseerbaar, dan wel géén natuurtype moet krijgen.

Van de natuurbeheerders verwachten wij dat zij streven naar een gelijke mix van flora- en fauna-akkers. De beheervergoeding voor N12.05 is daarvoor toereikend. Als dat niet mogelijk is (bijv. als maar 1 akker wordt aangevraagd) dient het aangevraagde perceel te kwalificeren als N12.05 (conform de index).

Omdat de flora en fauna van akkers tot de meest bedreigde van Gelderland behoren, willen wij dit beheertype een kwaliteitsimpuls geven.
In 2019 starten wij met een aantal beheerders een project van pleegakkers die verspreid over de provincie aangelegd worden, waarbij de kenmerkende flora ingezaaid wordt. Deze pleegakkers moeten kernen vormen van een netwerk van natuurakkers waarin de biodiversiteit duurzaam veiliggesteld wordt. De opgedane kennis van het beheer van kruiden- en faunarijke-akkers zal vervolgens verder verspreid worden. In 2025 moeten alle op kaart aangegeven natuurakkers in het veld aan de afbakening van de Index voldoen.
De aanleg van fauna-akkers heeft alleen zin in gebieden waar de doelsoorten ook daadwerkelijk voorkomen. Deze soorten gebruiken vaak ook andere delen van het omliggende landschap. Om succesvol akkerfauna te behouden, zullen de beheerders en agrarische collectieven dus aandacht moeten hebben voor de inbedding van akkers in het landschap.

Hakhoutbossen: N17.02, N17.05, N17.06
Bij deze bostypen is als cruciaal kenmerk vermeld dat de **bossen oud** zijn, lang geleden aangelegd en sindsdien een **specifiek beheer** in de vorm van een vaste hakcyclus hebben gehad. Door dicht bij de grond afzetten van de bomen ontstonden de kenmerkende stoven die vele eeuwen oud kunnen zijn. Het criterium van de aanwezigheid van stoven bepaalt, dat een net aangeplant perceel niet in aanmerking kan komen. Snijgrienden komen daarom ook niet in aanmerking.

N17.05 Griend en N17.06 Vochtig- en hellinghakhout kennen een hoge beheervergoeding. Deze is gebaseerd op handmatig dan wel licht machinaal beheer in natte, van oudsher als hakhout beheerde percelen die moeilijk toegankelijk zijn en dus niet machinaal te bewerken zijn. Voor N17.02 “Droog hakhout” is de beheerbijdrage lager want het terrein is makkelijker toegankelijk en er wordt minder vaak gehakt omdat het minder snelgroeiende soorten betreft.

Het verschil tussen N17.05 ‘Griend’ en N17.06 ‘Vochtig- en hellinghakhout’ is de houtsoort: griend is hakhout van wilg. Dit komt in Gelderland uitsluitend in het westelijk rivierengebied voor.

Veel terreinen die als hakhout begrensd waren voldoen niet aan het criterium van ouderdom of het criterium van constant specifiek hakhoutbeheer. Door analyse van de gegevens van de 4e bosstatistiek uit de 80’er jaren is bepaald welke percelen voldoen qua ouderdom. Alleen als een perceel in die bosstatistiek is aangegeven als “oud bos met hakhoutbeheer” is het als hakhout op de beheertypenkaart opgenomen. Alle overige terreinen zijn als droog of als nat bos met productie opgenomen. Gebleken is, dat op basis van dit criterium soms percelen onterecht zijn “omgekat”

terwijl ze wel aan de criteria van oud hakhout voldoen. De bosstatistiek blijkt iets te grofschalig om volledig betrouwbaar te zijn op perceelniveau. Op basis van een onderbouwde zienswijze kunnen percelen die onterecht zijn “omgekat” weer als hakhout op de beheerkaart worden opgenomen. Hierbij wordt onderstaand figuur 4 Stroomschema gebruikt.

Figuur 4 Stroomschema

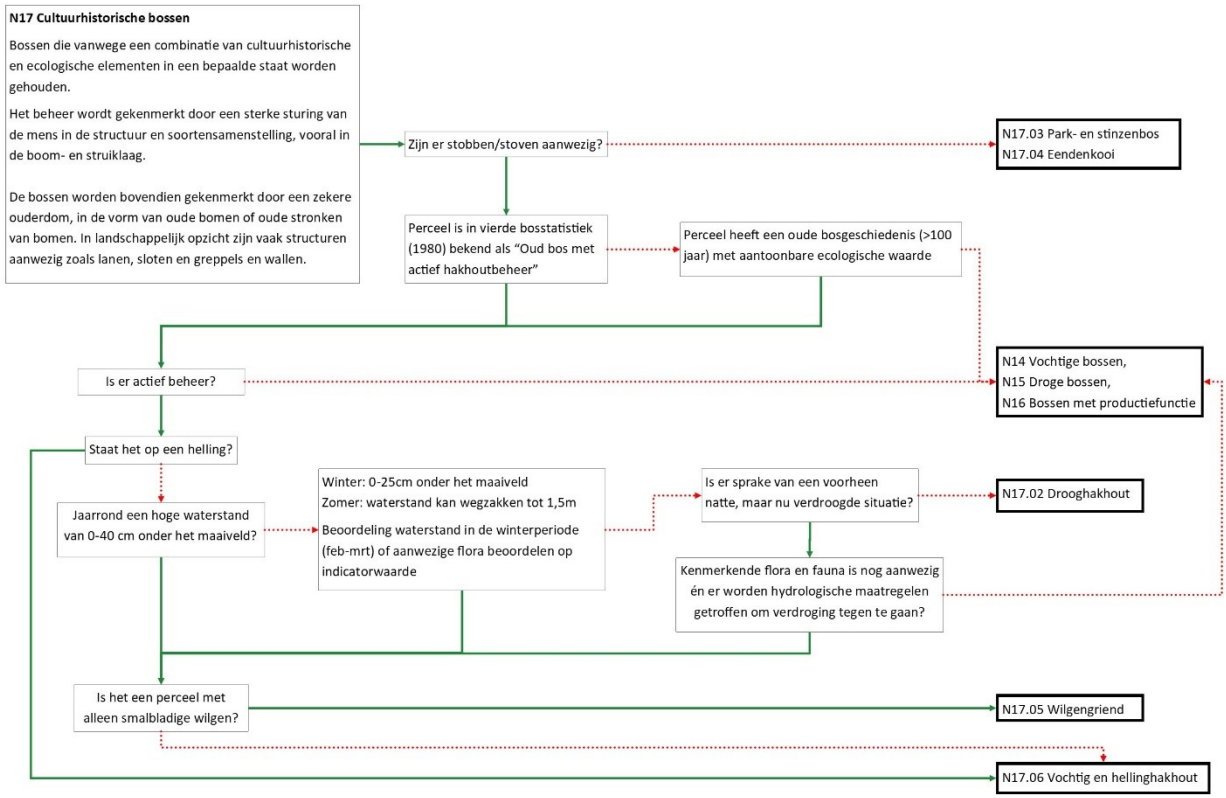

hakhoutbossen

N17.03 Park- en stinzenbos

Het beheertype Park- en stinzenbos komt voor op (voormalige) landgoederen. Het Geldersch Genootschap heeft een kaart opgesteld van de Gelderse landgoedkwaliteiten. De in het Natuurbeheerplan begrensde park- en stinzenbossen liggen binnen de op deze kaart geduide gebieden.

Het beheertype bestaat uit opgaand bos, als onderdeel van een (voormalig) landgoed, met meestal een rijke struiklaag en veel kruiden die vooral in het voorjaar bloeien. Lanen die onderdeel zijn van de historische aanleg vallen binnen dit natuurtype en worden dus niet apart op de kaart opgenomen. In de afbakening wordt verder genoemd dat er bijzondere elementen zijn zoals oude en exotische bomen en er sprake is van een parkaanleg met elementen als paden, vijvers en lanen. In Gelderland zijn veel parkbossen waarin geen stinzenplanten, noch een rijke struiklaag aanwezig zijn. Deze kunnen toch tot dit type gerekend worden wanneer in ieder geval de andere bijzondere elementen (bijzondere bomen of boomgroepen, lanen, vijvers, paden) alle in voldoende mate aanwezig zijn.

Het type N17.03 heeft hogere beheerkosten door aanwezigheid van deze bijzondere elementen en het beheer is gericht op een gevarieerde structuur van kruiden, struiken, dode bomen, open plekken, etc. Ook zijn dit dikwijls drukbezochte plekken waardoor ook onderhoud en toezicht kostbaar zijn.

Er kunnen binnen de parkaanleg van een landgoed bosvakken zonder bijzonder beheer liggen, deze behoren dus niet tot het type Park- en Stinzenbos en worden niet als zodanig begrensd. Op veel plaatsen in Gelderland liggen bossen die ooit als parkbos ontworpen zijn, maar nu niet meer als zodanig beheerd worden omdat de kenmerkende elementen vervallen of niet meer aanwezig zijn. Het gegeven van een historische park- of tuinaanleg op zich is dus niet voldoende.

Losliggende kleine elementen (een beboste oever, een boom in een weiland) behoren niet tot dit type. Ook parkbossen die als stadsparken fungeren vallen buiten het natuurbeheertype.

Tenslotte is dit type bos alleen subsidiabel als het gedurende het gehele jaar gratis toegankelijk is.

Bijdrage “traditioneel gehoede schaapskudde”
In overleg met natuurbeheerders en de Gilde van Traditionele Schaapsherders is aan de Subsidieverordening Natuur- en landschapsbeheer (SNL2016 Gelderland) sinds 2020 een bijdrage “traditioneel gehoede schaapskudde” toegevoegd uitsluitend bedoeld voor beheer van N06.03 Hoogveen, N06.04 Vochtige heide, N07 Droge heiden of N11 Droge schraallanden.

Beheervergoeding en openstelling
De Subsidieverordening natuur- en landschap (SNL) stelt als eis bij het verkrijgen van een beheervergoeding: een openstelling van tenminste 358 dagen per jaar op wegen en paden. Hierop zijn uitzonderingen mogelijk op basis van art 2.9 lid3 a: sluiting is nodig bij of op grond van de Wet natuurbescherming; lid3b: het terrein is naar zijn aard buiten machte van de subsidieontvanger niet toegankelijk; of lid 3d: het terrein is vrijgesteld op grond van het natuurbeheerplan. Deze vrijstelling geven wij op de volgende wijze vorm. Wij houden vast aan het uitgangspunt dat een terrein opengesteld is, tenzij er goede redenen zijn om tijdelijk of permanent af te sluiten. Denk aan ecoducten en wildrustgebieden. Terreineigenaren dienen bij hun subsidieaanvraag SNL aan te geven welke terreinen niet opengesteld zijn, en op grond waarvan. Wanneer wij die redenen aanvaardbaar vinden, ontvangt men voor de niet opengestelde terreinen wel een beheervergoeding en bijdrage in verband met toezicht, maar geen openstellingsbijdrage voorzieningen. Wanneer wij niet akkoord gaan met de “niet openstelling”, zullen wij geen beheerbijdrage beschikken.

5. Uitgangspunt voor het opstellen van de beheerstrategie van de collectieven

Collectief Veluwe

Deelgebied	Leefgebied	Criteria
Gelderse vallei	Dooradering	Binnenveld: watersnip, bittervoorn; Landgoederenzone: heikikker, kamsalamander, poelkikker, is ook verbinding Utrechtse Heuvelrug Veluwe. De begrenzing bij de Buzerd is voor het verbindende karakter tussen Veluwe en Utrechtse Heuvelrug.
	Dooradering	Langs de randen van de Veluwe en in het Veldbeek gebied komen geelgors en in mindere mate keep voor. Het landgoederengebied in het Noorden van de Gelderse vallei is belangrijk voor grote lijster. In Kallenbroek spotvogel. Het hele gebied is belangrijk voor de grote lijster
Poorten Veluwe	Dooradering	De poorten van de Veluwe zijn vooral begrensd vanwege de mogelijkheden om de gradiënt van Veluwe naar IJsselvallei te kunnen versterken. De afstromende beken en sprengen zijn daarvoor de ruggengraat. Voor de volgende gidssoorten kan het leefgebied uitgebreid of verbeterd worden: beekprik in en rond de beken van het Wisselse veen en Tongerense veen en Pollense Veen, de Vaassense beken en de Klarenbeek. In de Soerense Poort en ten oosten van Voorst voor knoflookpad en kamsalamander. In de Havikerpoort is de begrenzing een logische afronding op de natuurontwikkelingsinitiatieven. Door het voorkomen van lokale kwel kunnen botanisch waardevolle graslanden ontstaan. In alle poorten geldt dat ook synergie gevonden kan worden met maatregelen die gunstig zijn voor het verhogen van de waterkwaliteit van de KRW, natuurwateren en de dooradering.
	Dooradering	In de Soerense poort en de Beekbergerpoort komen geelgors en in mindere mate keep voor. Maatregelen voor overwinterende akkervogels. Het Weteringsebroek voor patrijs en zomertortel. Het hele gebied is belangrijk voor de steenuil, grote lijster en houtduif.
Randmeerkust	Open grasland	Voor Gelderland liggen hier de belangrijkste leefgebieden voor open grasland. Vooral inzetten op verbeteren mozaïek, plasdras situatie en verbeteren kruidenrijkdom. En minder op nestbescherming.
	Dooradering	In de randmeerkust is een aantal gebieden die vlak naast en rondom de leefgebieden open grasland liggen zijn aangemerkt als dooradering. Deze gebieden zijn belangrijk voor weidevogels, zeker voor de iets minder kritische weidevogels maar liggen onder de minimale instapeis van 10 paar grutto per 100 ha voor weidevogelgebied voor kritische soorten of 30 broedparen per ha voor de minder kritische groep weidevogels die daar onder zit. Ook voldoet het gebied niet aan het gegeven dat het voornamelijk grasland moet zijn. Het kent een grasland-bouwland ratio van 50-50. Dat sluit een begrenzing als 'open grasland' ten behoeve van weidevogels uit. Op basis van het voorkomen van deze weidevogels kan wel via een begrenzing als dooradering aan de verbetering van optimale condities gewerkt worden. Geen perceel beheer ten behoeve van de weidevogelpopulatie maar alleen randenbeheer in de vorm van stroken kruidenrijk grasland of randenbeheer langs bouwland. Ook de omgeving van de Hierdense poort is begrensd. Hier is de begrenzing een logische afronding op de natuurontwikkelingsinitiatieven. Door het voorkomen van lokale kwel kunnen botanisch waardevolle graslanden ontstaan. Hier kan ook synergie gevonden worden met maatregelen die gunstig zijn voor het verhogen van de waterkwaliteit van de KRW en natuurwateren.
	Dooradering	Op de overgangen tussen Veluwe en Randmeerkust ligt de nadruk op de overwinterende akkervogels als geelgors en keep, ook is dit het leefgebied voor steenuil. Het is van belang hierbij aan te sluiten op bestaande initiatieven.

Deelgebied	Leefgebied	Criteria
Veluwe-Massief	Dooradering	Twee gebieden zijn begrensd voor dooradering: in de agrarische enclave ten behoeve van de waterkwaliteit van de Staverdense en Hierdense beek. In de beekdalen van deze twee beken liggen ook mogelijkheden voor de ontwikkeling van botanische hooilanden. In de enclave rondom Ginkel heeft de gemeente Ede initiatieven ontplooid om het landschap te verbetering voor watergebonden soorten. Hier kunnen ook maatregelen worden genomen ter verbetering van de waterkwaliteit. De afstromende beken en sprengen aan de oostkant van de Veluwe vormen in de overgang naar de poorten een belangrijk overgang. Voor de volgende gidssoorten kan het leefgebied uitgebreid of verbeterd worden: beekprik in en rond de beken van het Wisselse veen en Tongerense veen en Pollense Veen, de Vaassense beken en de Klarenbeek.
	Dooradering	In de landbouwenclaves zoals Gorssel en Nierssen ligt de nadruk op de overwinterende akkervogels als geelgors. Daarnaast belangrijk als leefgebied voor grote lijster en met name in het noorden voor Vliegend hert
IJsseluiterwaarden	Open grasland	Wapenveldse Broek en de Hoenwaard zijn gebieden van belangrijk voor open grasland nat. Hier met name inzetten op meer plas dras en kruidenrijkheid en minder op nestbescherming.
	Dooradering	De IJsseluiterwaarden in Gelderland waren in het verleden belangrijke gebieden voor de kwartelkoning. De focus voor de bescherming van de kwartelkoning is nu gelegd bij het beheer in natuurgebieden. Als de kwartelkoning in het leefgebied wordt aangetroffen kan met last minute beheer een bijdrage worden geleverd aan een positief broedsucces. In de dooradering ligt de nadruk op het beheer van stroomdalgraslanden en glanshaverhooilanden en de soorten die daar gebruik van maken.

Collectief Achterhoek

Deelgebied	Leefgebied	Criteria
De Graafschap	Dooradering	Begrensd zijn de actuele kerngebieden voor kamsalamander, en een buffer eromheen met potentiële gebieden. Maatregelen toespitsen op het vergroten van het kerngebied en het verder índikken van de populatie binnen de kerngebieden door realisatie van voortplantingswateren, beheer en aanleg van kleinschalige bosjes en houtwallen, struweel en kruidenrijke graslanden in de nabijheid van de voortplantingswateren. In de omgeving van Gorssel moeten ook maatregelen ten behoeve van uitbreiding van het leefgebied van de knoflookpad betrokken worden bij bovenstaande maatregelen. In de directe omgeving van potentiële voortplantingswateren (<200m) creëren van zonnige zandige plekken in akkers of in graslanden.
	Dooradering	Gebied ten zuiden van landgoederen zone: patrijs; Omgeving Vierakker: Steenuil; geelgors tussen Gorsselse heide en Grote Veld. Verbinding met bestaande natuurgebieden is hier ook belangrijk.
De Liemers	Dooradering	Flanken Montferland: kerkuil, patrijs, steenuil, geelgors; in Netterdense Broek: kneu
Het middengebied	Dooradering	In het middengebied is een groot oppervlakte aangegeven als dooradering. Dit ten behoeve van de instandhouding en ontwikkeling van de boomkikker en kamsalamanderpopulatie, waarvoor Gelderland op nationale schaal een grote verantwoordelijkheid heeft: 38%`van de populatie boomkikker en 35% van de kamsalamander zit in Gelderland. In het middengebied van de Achterhoek is het Beltrums veld aangewezen als een gebied voor dooradering: Het Beltrums veld is van oudsher een open gebied met veel weidevogels. De huidige weidevogelstand is net voldoende om een deel van het gebied als open grasland te begrenzen Daarbuiten kan in de dooradering aan de verbetering van optimale condities gewerkt worden. Dit gecombineerd met de wateropgave in de KRW-waterlopen. De Groenlose Slinge is van belang voor bittervoorn.
	Dooradering	Zuidelijke deel ten zuiden van de lijn Ruurlo- Groenlo: kerkuil, patrijs, steenuil geelgors
Achterhoek - Oost	Dooradering	Begrensd zijn de actuele kerngebieden voor kamsalamander, en een buffer eromheen met potentiële gebieden. Maatregelen toespitsen op het vergroten van het kerngebied en het verder índikken 'van de populatie binnen de kerngebieden door realisatie van voortplantingswateren, beheer en aanleg van kleinschalige bosjes en houtwallen, struweel en kruidenrijke graslanden in de nabijheid van de voortplantingswateren.
	Dooradering	In het gehele gebied patrijs, steenuil en geelgors. Voor Winterswijk oost komt daar ook de kneu bij.
IJsseluiterwaarden	Dooradering	De IJsseluiterwaarden in Gelderland waren in het verleden belangrijke gebieden voor de kwartelkoning. De focus voor de bescherming van de kwartelkoning is nu gelegd bij het beheer in natuurgebieden. Als de kwartelkoning in het leefgebied wordt aangetroffen kan met last minute beheer aan bijdrage worden geleverd aan een positief broedsucces. In de dooradering ligt de nadruk op het beheer van stroomdalgraslanden en glanshaverhooilanden en de soorten die daar gebruik van maken.

Collectief Rivierenland

Deelgebied	Leefgebied	Criteria
Betuwe	Open grasland	In de bestaande weidevogelgebieden in het open grasland nat vooral werken aan vergroten kruidenrijkdom en vernatting van de percelen.
	Dooradering	Kamsalamander koppelen aan gebieden rondom de open graslanden. Park Lingezegen is het leefgebied van soorten als grote modderkruiper, bittervoorn en tureluur. Schoon oppervlaktewater is essentieel voor het voorkomen van deze soorten. Synergie zoeken met blauwe diensten. De aanwezigheid van water- oevervegetatie is belangrijk.
	Dooradering	Park Lingezegen is aangewezen als dooradering vanwege de potenties voor de ontwikkeling van de populaties steenuil en patrijs, en omdat er synergie is vanuit de initiatieven in park Lingezegen en Lingewaard. Het gebied rond Landgoed Hemmen is opgenomen vanwege de mogelijkheden om via mozaïek van opgaande beplanting, struwelen en ruigten en vooral in combinatie met akkerranden gericht op akkervogels en soorten als kerkuil, steenuil, keep en kneu. Deze zitten vooral in de overstaande gewassen van akkers in de winter. Ook vogels van het vochtige loofbos zoals spotvogel. Het gebied tussen Kesteren en het Amsterdam-Rijnkanaal staat op de kaart vanwege de kalkrijke akkers rondom de Mars bij Lienden met potenties voor de overwinterende akkervogels als kneu en kramsvogel. Overige deel voor steenuil. De uiterwaarden in Gelderland waren in het verleden belangrijke gebieden voor de kwartelkoning. De focus voor de bescherming van de kwartelkoning is nu gelegd bij het beheer in natuurgebieden. Als de kwartelkoning in het leefgebied wordt aangetroffen kan met last minute beheer aan bijdrage worden geleverd aan een positief broedsucces. In de dooradering in de uiterwaarden ligt de nadruk op het beheer van stroomdalgraslanden en glanshaverhooilanden en de soorten die daar gebruik van maken.
Bommelerwaard	Open grasland	In de bestaande weidevogelgebieden in het open grasland nat vooral werken aan vergroten kruidenrijkdom en vernatting van de percelen
	Dooradering	De wateren rondom de Capreton zijn begrensd vanwege de aanwezigheid van de Bittervoorn. Maatregelen treffen ter bevordering van deze soort. Deze zitten vooral in het verbeteren van de waterkwaliteit door mest - en spuitvrije zones direct grenzend aan watergangen en bittervoornvriendelijk slootbeheer. In het soortenfiche van de Bittervoorn staan de maatregelen concreet genoemd.
	Dooradering	Begrensd zijn de oeverwallen bij Bruchem en het eiland van Alem vanwege de ontwikkelingsmogelijkheden voor patrijs en overwinterende akkervogels. Inzetten op een mozaïek van struwelen en ruigten.
Land van Maas en Waal	Dooradering	Actueel komt kamsalamander voor in en rond de wateren van de grote wetering en ten oosten van de Hatertse vennen. In de verbindingszone hiertussen zijn al diverse maatregelen getroffen ter verbetering van het leefgebied van de kamsalamander. Maatregelen treffen om het leefgebied verder te vergroten. De grote wetering is de ruggengraat voor de natte EVZ.
	Dooradering	Oeverwal Neder-Rijn: voornamelijk t.b.v. steenuil; Heumen Horssen t.b.v. Patrijs, spotvogel en steenuil. Ook de grote lijster heeft hier een zwaartepunt in zijn verspreiding

Deelgebied	Leefgebied	Criteria
Ooijpolder-Duffelt	Dooradering	Circul van de Ooij is actueel leefgebied van Kamsalamander, Maatregelen treffen om het leefgebied verder te vergroten. Daaraan meekoppelmaatregelen die gunstig zijn voor Tureluur. Ooijpolder-Duffelt is ook leefgebied van de rosse vleermuis. Ze jagen voornamelijk boven moerassen, open water, vochtige weilanden en bosranden op grotere insecten (bijvoorbeeld krekels), die ze in de vlucht vangen en eten. Soms vangen ze ook prooi van de grond. Ook kleine vliegjes worden gevangen. Maatregelen treffen om dit biotoop te vergroten.
	Dooradering	Duffelt: overwinterende akkervogels zoals Geelgors, kneu gecombineerd met patrijs, steenuil en kerkuil en zangvogels van “oude vochtige opgaande begroeiing” zoals spotvogel. Ooijpolder: patrijs, Steenuil, Kerkuil, Spotvogel. De Ooijpolder en de Duffelt zijn ook belangrijke leefgebieden voor grote lijster en de zomertortel
Rijk van Nijmegen	Dooradering	De flanken van de stuwwal zijn leefgebied voor overwinterende akkervogels: Geelgors, keep en in mindere mate kneu. In het bekken van Groesbeek: kerkuil, steenuil en kramsvogel. Het gehele gebied is belangrijk leefgebied voor de grote lijster en Vliegend hert. Het gebied tussen Nijmegen en Malden heeft daarnaast ook een belangrijke verbindende functie.
Rijnstrangen	Dooradering	In de Rijnstrangen is een gebied voor dooradering aangemerkt: Het Duivense Broek. Het is van oudsher een open weidevogelgebied. De huidige weidevogelstand is lager dan de in 4.3 aangegeven minimale instapeis van 10 paar grutto per 100 ha voor weidevogelgebied voor kritische soorten of 30 broedparen per ha voor de groep weidevogels die daar onder zit. Ook voldoet het gebied niet aan het gegeven dat het voornamelijk grasland moet zijn. Het kent een grasland- bouwland ratio van 50-50. Dat sluit een begrenzing als 'open grasland' uit ten behoeve van weidevogels uit. Op basis van het voorkomen van deze weidevogels kan wel via een begrenzing als dooradering aan de verbetering van optimale condities gewerkt worden. Dit kan gecombineerd worden met de wateropgave in de kaderrichtlijnwater waterlopen Wijde wetering en Zevenaarse wetering ten behoeve van de bittervoorn. Deze maatregelen kunnen elkaar versterken. Inzetten op randenbeheer in de vorm van stroken kruidenrijk grasland of randenbeheer langs bouwland en overgang van droog naar nat om plas drassituatie te creëren. Het gebied ten zuiden van Zevenaar is actueel leefgebied van kamsalamander en Rugstreeppad. Maatregelen treffen ter verbetering en vergroting van het leefgebied van deze twee soorten. Zie ook de beschrijving van de soortenfiches voor de beschrijving van de maatregelen. De Rijnstrangen zijn ook leefgebied van de rosse vleermuis. Ze jagen voornamelijk boven moerassen, open water, vochtige weilanden en bosranden op grotere insecten (bijvoorbeeld krekels), die ze in de vlucht vangen en eten. Soms vangen ze ook prooi van de grond. Ook kleine vliegjes worden gevangen. Maatregelen treffen om dit biotoop te vergroten.
	Dooradering	De rijnstrangen is een belangrijk overwinteringsgebied voor akkervogels van kleinschalige akkers zoals kneu. Ook patrijs, steenuil en kramsvogel komen voor. Gebied is ook belangrijk voor zangvogels van “oude vochtige opgaande begroeiing” zoals spotvogel

Deelgebied	Leefgebied	Criteria
Tieler- en Culemborger waarden	Open grasland	In de bestaande weidevogelgebieden in het open grasland nat vooral werken aan vergroten kruidenrijkdom en vernatting van de percelen
	Dooradering	Kamsalamander koppelen aan weidevogelgebied in Leuvense Broek en Rijswijkseveld, en de omgeving van de Nieuwe Zuiderlingelinie. De Linge en zijn zijrivieren zijn begrensd vanwege de aanwezigheid van de Bittervoorn. Maatregelen treffen ter bevordering van deze soort. Deze zitten vooral in het verbeteren van de waterkwaliteit door mest - en spuitvrije zones direct aan grenzend aan watergangen en bittervoornvriendelijk slootbeheer. In het soortenfiche van de Bittervoorn staan maatregelen concreet genoemd.
	Dooradering	Oeverwallen van de Linge zijn begrensd vanwege hun verbindende eigenschappen. Daarnaast vormen deze oeverwallen potentieel leefgebied voor soorten voor als spotvogel en steenuil. Naast de oeverwallen van de Linge zijn ook een aantal aangrenzende akkerbouwgebieden begrensd. In deze gebieden ligt de nadruk op overwinterende akkervogels.